

ผลการศึกษา

1. การศึกษาสวนฐานวิทยา

จากการศึกษาพรรณไม้วงศ์ผักปราบในอุทยานแห่งชาติภูพาน ลักษณะพืชเป็นไม้ล้มลุก มีอายุสั้นฤดูเดียว หรือหลายฤดู ลำต้นกลม หรือเป็นเหลี่ยมสันเล็กน้อย อวบน้ำ มีข้อปล้องชัดเจน ทอดขนานเลื้อยนอนไปตามพื้นดิน และชูสูงขึ้น เช่น สกุล *Commelina*, *Cyanotis*, *Floscopa* และ *Forrestia* บางชนิดลำต้นตั้งตรง เช่น สกุล *Aneilema* บางชนิดลำต้นสั้นอยู่ใต้ดิน (rhizome) เช่น สกุล *Murdannia* รากแตกออกมาตรึงบริเวณข้อ ช่วยยึดลำต้น เป็นระบบรากฝอย มีลักษณะเป็นเส้นบาง เส้นหนาหรือคล้ายหัว ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงแบบสลับ เช่น สกุล *Commelina*, *Cyanotis*, *Floscopa* และ *Forrestia* แต่สกุล *Murdannia* ใบมักออกเป็นแถวในแนวรัศมี ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น บางชนิดกาบใบเชื่อมติดกันเป็นปลอกหุ้มเหนือข้อ เช่น สกุล *Commelina*, *Cyanotis*, *Floscopa* และ *Forrestia* เนื้อใบหนา อวบน้ำ เส้นกลางใบชัดเจน เส้นแขนงใบขนานกัน แต่บางชนิดที่เนื้อใบอวบน้ำมากเส้นกลางใบไม่ชัดเจน ดอก ออกเป็นช่อที่ซอกใบและปลายยอด ลักษณะช่อดอกมีทั้งแบบไข่มและแพนเกล็ด ส่วนมากมีกาบรองช่อดอกรูปเรือหรือรูปกรวยหรือมีใบประดับรองรับ ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกมี 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียว โคนกลีบแยกหรือเชื่อมติดกันเล็กน้อยอยู่ตอนเกิดผล กลีบดอกชั้นในมี 3 กลีบ ออกสลับกับกลีบดอกชั้นนอก มีหลายสีคือ ขาว ชมพู ฟ้า ม่วง บอบบางและเขียวเร็ว โคนกลีบดอกชั้นในแยกหรือเชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ทั้งหมด เช่น สกุล *Cyanotis*, *Floscopa* และ *Forrestia* หรือสมบูรณ์ 2-3 อัน เช่น สกุล *Aneilema*, *Commelina* และ *Murdannia* ส่วนที่เหลือเป็นหมัน ก้านเกสรเพศผู้ไม่มีขนหรือมีขนนุ่มขาว ก้านเกสรแต่ละอันไม่เชื่อมติดกัน ลักษณะของก้านเกสรเรียวยาว ปลายก้านเกสรเพศผู้ติดอยู่ตรงกลางทางด้านหลังของอับเรณู (dorsifixed) โคนของก้านเกสรอยู่ติดกับผนังด้านนอกของรังไข่ รังไข่ อยู่เหนือส่วนอื่นของดอก ส่วนมากมี 3 พู แต่สกุล *Floscopa* มี 2 พู มี 1-2 ออวูล ติดอยู่แกนกลางของรังไข่ (axile placentation) ก้านชูยอดเกสรเพศเมีย มี 1 ก้าน เรียวยาว ส่วนที่ยอดเกสร มีลักษณะเป็นปุ่มหรือเป็นแฉก ผล แห้งแตกตามพู เมล็ดมีตั้งแต่ 1 เมล็ด ถึงจำนวนมาก ลักษณะเป็นท่อน รูปเหลี่ยม หรือรี ผิวนอกเมล็ดมีริ้วรอย ข้น ขรุขระ เป็นรู หรือเป็นตาข่าย ภายในเมล็ดมีแป้งสีขาวเนื้อละเอียดอัดกันแน่น ดินอ่อนมีขนาดเล็ก ได้ศึกษาและสำรวจพรรณไม้วงศ์ผักปราบพบว่ามี 6 สกุล 21 ชนิด

รูปวิธานจำแนกสกุล

1. การรองช่อดอกรูปเรือหรือรูปกรวย ผลเกลี้ยง	2. Commelina
การรองช่อดอกรูปหอกหรือรูปเคียว ผลมีขน	2
2. การรองช่อดอกรูปเคียวเรียงซ้อนกัน	3. Cyanotis
การรองช่อดอกรูปหอกหรือเรียวยาว	3
3. โคนกลีบดอกชั้นในไม่เชื่อมติดกัน	6. Murdannia
โคนกลีบดอกชั้นในเชื่อมติดกัน	4
4. ช่อดอกเกิดที่ข้อ	5. Forrestia
ช่อดอกเกิดที่ปลายยอด	5
5. ช่อดอกอัดแน่น เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 6 อัน	4. Floscopa
ช่อดอกไม่อัดแน่น เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 2-3 อัน	1. Ancilema

1. สกุล *Ancilema* R. Br.

พรรณไม้สกุลนี้มีอายุฤดูเดียว ลำต้นเป็นกอหรือตั้งตรง ใบ รูปหอกหรือเรียวยาว เรียงแบบสลับหรือออกเป็นกระจุกที่โคนต้น ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวใบเรียบหรือมีขน ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่น ดอก ออกเป็นช่อตรงปลายยอด แบบเพนิกิลหรือดอกมีก้านยาวใกล้เคียงกัน มีใบประดับรูปหอก กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียว โคนกลีบไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 5-6 อัน สมบูรณ์ 2-3 อัน แยกกันหรืออยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (monodelphous) ก้านเกสรเพศผู้มีขนหรือไม่มีขน ส่วนที่เหลือเป็นหมัน อับเรณูมีลักษณะเป็นพู่อยู่ส่วนปลาย รังไข่ กลมรี ผิวเรียบหรือมีขน มี 2-3 พู แต่ละพูมี 1 ออวูลถึงจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียยาว ยอดเกสรเพศเมีย มีลักษณะเป็นแฉก ผล แห้งแตกตามพู ผลมีขนบางๆ มี 3 พู แต่ละพูมี 1 เมล็ดหรือมากกว่า ผิวเมล็ดเรียบหรือมีริ้วรอยเล็กน้อย พบพืชในสกุลนี้มี 2 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบรูปหอกแกมขอบขนาน เรียงแบบสลับ มีก้านใบ ก้านช่อดอกเกยียง
ด้านในของกลีบดอกชั้นในมีขน

1. *A. herbacum*

2. ใบรีชวาว เรียงซ้อนกันที่โคนต้น ไม่มีก้านใบ ก้านช่อดอกมีขน
ด้านในของกลีบดอกชั้นในเรียบ

2. *A. sp.*

1. *Ancilema herbacum* (Roxb.) Wall. ex Kunth. En. Pl. 1843. ____ C.B. Clarke in Jour. Linn. Soc. 11: 448. 1870; Hum., Fl. Gen. 6: 899. 1934; Back. & Bakh. f., Fl. Java 3: 18. 1968.

ลำต้นสีเขียวตั้งตรงสูง 20-30 เซนติเมตร แผ่นใบรูปหอกแกมขอบขนานกว้าง 2.5-4.5 เซนติเมตร ยาว 10-13 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบโค้งสองด้านไม่เท่ากัน (oblique) ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อแบบพณิกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 13-22 เซนติเมตร ผิวเรียบ กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ รูปไข่ปลายแหลม ขนาดใกล้เคียงกัน สีเขียวอมน้ำตาล กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร ผิวค่านนอกมีขนสั้น กลีบดอกชั้นในสีขาว 3 กลีบ รูปไข่ ปลายมน ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2.5-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียว ขาวเป็นก้านสั้น ด้านในของกลีบดอกมีขน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีเหลืองเข้ม ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 2-2.2 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 3-5 มิลลิเมตร สีขาว มีขนอ่อนนุ่ม อับเรณูอีก 3 อัน เป็นหมันเป็นแฉกสีเหลืองอ่อน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 0.8-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 2-3 มิลลิเมตร สีขาว ไม่มีขน รังไข่ รูปกลมรี ยาว 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมีย ยาว 5-6 มิลลิเมตร สีขาว มีขนบาง ยอดเกสรสีขาว เป็นปุ่ม ผล กลมป้อมปลายแหลมเป็นติ่งสีเขียว ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-3.5 มิลลิเมตร มี 4 เมล็ด รูปท่อน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดขรุขระ (ภาพที่ 2 และ 3)

ระยะออกดอก - ผล เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ดอกบานเวลา 17.30-18.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง

ชื่อพื้นเมือง กาบใบไผ่ (เลย)

A. herbacum มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ ฐานใบเบี้ยว ใบของต้นอ่อนจะเรียงซ้อนกัน แต่เมื่อเจริญเติบโตขึ้นใบจะเรียงแบบสลับ

2. *Aneilema* sp.

ลำต้นเป็นกอสีเขียวอมม่วง ตั้งตรงสูง 15-25 เซนติเมตร มีส่วนของลำต้นเหนือดินทอดนอนไปตามพื้นดินและแตกไหลใหม่ (stolon) รากเป็นเส้นหนา แผ่นใบ เรียวยาว ขอบใบขนาน กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 15-35 เซนติเมตร ผิวใบด้านล่างมีฝุ่นสีขาว เนื้อใบหนาหยาบ ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร ใบของต้นที่เกิดช่อดอกมีขนาดเล็กกว่า สีเขียว ขอบใบสีน้ำตาลเข้ม กว้าง 2-3 เซนติเมตร ยาว 5-12 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายช่อแบบพณีเกิล มีก้านช่อดอกใหญ่ ยาว 15-33 เซนติเมตร มีขนบางๆ กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ รูปหอก กว้าง 2-5 มิลลิเมตร ยาว 6-9 มิลลิเมตร สีเขียวอ่อน มีแถบสีแดงเป็นร่องตามยาว ส่วนฐานเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในสีขาว 3 กลีบ รูปหอก กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 5-8 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีเหลือง กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 1-3 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้ ยาว 5-7 มิลลิเมตร มีขนบางๆ อับเรณูที่เป็นหมัน 3 อัน รูปแฉกสี่เหลี่ยม กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสร ยาว 2-4 มิลลิเมตร ไข่ รูปกลมรี ยาว 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีขาว ยาว 3-4 มิลลิเมตร ช่อดอกเป็นปม สีม่วงอ่อน ผล กลมป้อม ปลายแหลม ผิวค่อนข้างเรียบ กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร มี 4-6 เมล็ด รูปรีปลายมน กว้าง 0.5-2 มิลลิเมตร ยาว 1-1.2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดค่อนข้างเรียบ (ภาพที่ 4 และ 5)

ระยะออกดอก - ผล ตุลาคม-ธันวาคม ดอกบานเวลา 16.30-18.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเต็งรังใกล้ลำธารเส้นทางจากบ้านพักไปลำคันทนาม

ชื่อพื้นเมือง -

Aneilema sp. มีลักษณะเด่นคือ เนื้อใบหยาบ หนากว่าใบพืชทุกชนิดในวงศ์ผักปราบที่พบในอุทยานแห่งชาติภูพาน มีฝุ่นสีขาวติดอยู่ที่ผิวใบด้านล่าง ลำต้นที่เกิดช่อดอกแตกแขนงจากต้นกอ มีลักษณะคล้ายกับต้นกอ แต่ขนาดเล็กกว่า ก้านช่อดอกสีน้ำตาลแกมแดง ขนาดใหญ่ มีรอยหยักที่ก้านช่อดอก กลีบดอกชั้นนอกเป็นร่องตามยาว

2. สกุล *Commelina* L.

พรรณไม้สกุลนี้ มีอายุฤดูเดียว หรือหลายฤดู ลำต้นเลื้อยขนาดใหญ่ตามพื้นดินและชูสูงขึ้นมา มีขนเล็กน้อย มีรากออกมาบริเวณข้อ ใบ เรียงแบบสลับ ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่น แผ่นใบรูปขอบขนาน รูปหอก และรูปไข่ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขน กาบใบด้านบนที่อยู่ติดกับแผ่นใบมีขนยาว ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปเรือหรือรูปกรวย ภายในกาบรองช่อดอกมีน้ำใส มีก้านดอก กลีบดอกชั้นนอกบางมี 3 กลีบ รูปไข่หรือรูปมน ขนาดต่างกัน โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใหญ่สองกลีบอยู่ตรงกันข้าม ขนาดเล็กหนึ่งกลีบอยู่ด้านล่าง ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้มี 5-6 อัน ยาวไม่เท่ากัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูรูปขอบขนาน (oblong) ขนาดใหญ่สีเหลืองเข้ม มี 2 พู ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ปลายติดกับอับเรณูทางด้านหลัง เป็นหมัน 2-3 อัน อับเรณูรูปแฉก สีเหลือง รังไข่ รูปกลมรี มี 3 พู แต่ละพูมี 2-3 ออวูล ก้านเกสรเพศเมีย สีม่วงอ่อน มีขนบางๆ ยอดเกสรเพศเมีย สีเหลืองนวล เป็นไม่ ผล กลมหรือรี แห้งแตกตามพู มี 3-5 เมล็ด ผิวเมล็ดขรุขระหรือค่อนข้างเรียบ พบพืชสกุลนี้ 5 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ใบรูปไข่ ขอบใบเป็นคลื่น	1. <i>C. benghalensis</i>
ใบรูปหอก หรือรูปขอบขนาน ขอบใบเรียบ	2
2. ผิวใบด้านบนมีขนสั้นสากมือ เกสรเพศผู้เป็นหมัน 3 อัน	2. <i>C. clavata</i>
ผิวใบด้านบนมีขนนุ่มหรือเรียบ เกสรเพศผู้เป็นหมัน 2 หรือ 3 อัน	3
3. ผลยาวรี ด้านข้างของผลโค้งเว้า ปลายขึ้นเป็นคิงแหลม	3. <i>C. diffusa</i>
ผล กลมป้อม หรือกลมรี	4
4. เมล็ดรูปรี เป็นเหลี่ยม ผิวเมล็ดขรุขระ	4. <i>C. kurzii</i>
เมล็ดรูปกระสวย ผิวเมล็ดค่อนข้างเรียบ	5. <i>C. obliqua</i>

1. *Commelina benghalensis* L., Sp. Pl. 1: 41. 1753; C.B. Clarke, Comm. & Cyrt. Beng., t. 4. 1879; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 370. 1892; Fish in Gamble, Fl. Press. Madras. 4: 1539. 1931; Hara, Fl. E. Himal. 399. 1966; Ridl., Fl. Mal. Pen. 4: 353. 1967; Back. &

Bakh. f., Fl. Java 3: 21. 1968; Merr., En. Philip. 1: 195. 1968. _____ *C. nervosa* Burm., Fl. Ind.: 18, t. 3, 7. 1768. _____ *C. polygama* Blanco, Fl. Phillip. 2: 25. 1837.

ไม้ล้มลุก ลำต้นสีเขียวอมม่วงเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมาสูง 15-30 เซนติเมตร ใบเดี่ยวออกเรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่ (ovate) กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร ยาว 2.5-5 เซนติเมตร ขอบใบเป็นคลื่น ปลายใบแหลม (acute) หรือมน โคนใบมน (obtuse) มีขนนุ่มประปรายทั้งสองด้าน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.7-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร มีขนยาวสีน้ำตาลอยู่ด้านบน ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายในการรองช่อดอกรูปเรือ กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร ด้านนอกมีขนนุ่มสั้น กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียวอ่อนขนาดใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในมี 3 กลีบ สีฟ้าอมม่วง ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ กว้าง 4-6 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร กลีบเล็ก 1 กลีบ กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีม่วงขนาดใกล้เคียงกัน 2 อัน กว้าง 0.3-0.7 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 4-6 มิลลิเมตร อีก 1 อันขนาดใหญ่ อับเรณูสีน้ำตาลเหลืองขอบน้ำตาล กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 0.8-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 5-7 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน มีอับเรณูสีเหลืองอ่อน กว้าง 0.4-0.6 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 3-4 มิลลิเมตร รังไข่ กลมรี ยาว 0.5-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วง ยาว 3-5 มิลลิเมตร ยอดเกสรสีม่วงเข้ม ผล กลมรีสีเขียวแก่ถึง ปลายแหลม กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร มี 4-5 เมล็ด ผิวขรุขระสีดำรูปร่างเป็นท่อนหรือเหลี่ยม กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร (ภาพที่ 6 และ 7)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-พฤศจิกายน ดอกบานเวลา 8.30-11.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเต็งรังหน้าที่ทำการอุทยาน

ชื่อพื้นเมือง ผักปราบ

ประโยชน์ ทั้งต้นใช้เป็นอาหารสัตว์ เป็นยาเจริญอาหาร บรรเทาอาการปวดและระคายเคืองที่ผิวหนัง เป็นยาระบาย แก้อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ

C. benghalensis มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ แผ่นใบรูปไข่ กาบใบส่วนที่อยู่ติดกับแผ่นใบมีขนยาว สีน้ำตาลแดง อับเรณูอันที่สมบูรณ์มีสีเหลืองเข้ม ขอบสีน้ำตาลเข้ม

2. *Commelina clavata* C.B. Clarke, Comm. & Cyrt. Beng. t. 5. 1881; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 1892; Gamble, Fl. Press. Madras. 6: 1536. 1931.

ลำต้นสีเขียวอมแดงเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูสูงขึ้น 15-40 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย แผ่นใบรูปขอบขนาน กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 6-9 มิลลิเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียว ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นแข็ง สากมือ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 4-7 มิลลิเมตร ยาว 1-2.5 มิลลิเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายช่อและช่อภายในการรองช่อดอกรูปรี กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 2-3.5 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 5-9 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นนอก มี 3 กลีบ สีเขียวอ่อน กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 10-13 มิลลิเมตร ยาว 10-13 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้าน เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีเหลืองเข้มขนาดใกล้เคียงกันทั้ง 3 อัน กว้าง 2-2.2 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 3-5 มิลลิเมตร อับเรณูที่เป็นหมัน 3 อัน รูปแฉกสีเหลืองอ่อน กว้าง 1-1.2 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีครีม ยาว 2-4 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 4-6 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรสีขาว เป็นปุ่มแหลม ผล กลมรี ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร มี 4-5 เมล็ด เมล็ดรูปรี กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-2.5 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดขรุขระ (ภาพที่ 8 และ 9)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ธันวาคม ดอกบานเวลา 06.30-07.30 น

บริเวณที่พบ ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ชื่อพื้นเมือง -

C. clavata มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ สีของใบเขียวเข้ม ผิวใบด้านบนมีขนสั้นสากมือ ขนาดของกลีบดอกใหญ่กว่าพืชชนิดอื่นที่พบในสกุล *Commelina*

3. *Commelina diffusa* Burm. f., Fl. Ind.: 18, t. 7, f. 2. 1768; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 369. 1892; Merr. in Journ. Arn. Arb. 18: 64. 1937; Rao in Not. Bot. Gard. Edinb. 25: 179. 1964; Hara, Fl. E. Himal. 400: 1966. — *C. communis* L. sensu C.B. Clarke, Comm. & Cyrt. Beng. t. 1, 1874. — *C. nudiflora* L. sensu C.B. Clarke, in DC. Monog. Phan. 3: 144. 1881.

ลำต้นสีเขียวเลื้อยไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา 15-55 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 6-9 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.4-1 เซนติเมตร ยาว 1.2-1.8 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและช่อใบอยู่ภายในการรองช่อดอกรูปรี กว้าง 1-1.7 เซนติเมตร ยาว 2-3.6 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 1.3-2.2 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ รูปหอกเป็นแผ่นบางๆ กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 5-8 มิลลิเมตร ยาว 3-7 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้าน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีครีมยาว 4-6 มิลลิเมตร อีก 1 อันขนาดใหญ่อับเรณูสีเหลืองเข้ม กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 1-2.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 6-8 มิลลิเมตร อับเรณูที่เป็นหมันรูปแจกลีเหลืองอ่อน 2-3 อัน กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 0.4-0.8 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-1.5 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 4-6 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรเพศเมียสีเหลืองนวล ผล กลมรี มีรอยหยักโค้งเว้า ด้านข้างผิวเกลี้ยง กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร ส่วนปลายยื่นเป็นดิ่งแหลมมี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดขรุขระคล้ายตาข่าย (ภาพที่ 10 และ 11)

ระยะออกดอก - ผล กรกฎาคม-ธันวาคม ดอกบานเวลา 08.30-10.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ชื่อพื้นเมือง ผักปราบ

ประโยชน์ ยอดอ่อนใช้เป็นผักและอาหารสัตว์

C. diffusa มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นในสกุล *Commelina* คือลักษณะของแผ่นใบรูปขอบขนานและผิวเรียบ มีขนาดก้านช่อดอกยาว

4. *Commelina kurzii* C.B. Clarke in Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 373. 1892.

ลำต้นสีเขียวแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา 5-10 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 6-9 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านมีขน (hirsute) ผิวใบด้านบนมีขนยาวและแข็งกว่าด้านล่าง ก้านใบแผ่เป็นกาบ

หุ้มลำต้น กว้าง 0.4-1 เซนติเมตร ยาว 1.2-2 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปรี กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 2-2.5 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.2 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียวอ่อน ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร กลีบเล็กกว้าง 1.5-2.5 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอก ชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใหญ่เท่ากัน 2 กลีบ กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 4-6 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้าน ยาว 2-3 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูขนาด เท่ากัน 2 อัน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 3-5 มิลลิเมตร อีก 1 อัน ขนาดใหญ่อับเรณูสีเหลืองเข้ม กว้าง 0.8-1.2 มิลลิเมตร ยาว 1-2.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 4-6 มิลลิเมตร อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 0.6-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.8-1.5 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 3-5 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอด เกสรสีขาวนวล ผล กลมป้อม ผิวเกลี้ยง กว้าง 3-4 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร มี 4 เมล็ด สีดำ รูปรี กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดเป็นรอยย่นขรุขระ (ภาพที่ 12 และ 13)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ตุลาคม ดอกบานเวลา 07.30-08.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ชื่อพื้นเมือง -

C. kurzii มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ ผิวใบด้านบนมีขนยาวสีขาว ดอก มักบานที่ปลายยอด ขนาดของผลใหญ่

5. *Commelina obliqua* Ham. in Don, Prodr. Fl. Nep. 45. 1825; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 372. 1892; Cherfils, in Hum., Fl. Indo. Chin. 6: 923. 1934.

ลำต้นสีแดงคล้ำเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา 10-25 เซนติเมตร ผิวลำต้นเรียบ หรือมีขนสั้นสีขาว แผ่นใบรูปหอก กว้าง 2-6 เซนติเมตร ยาว 5-13 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบด้านบนระคายมือกว่าด้านล่าง ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 1.2-2.2 เซนติเมตร ยาว 2.2-3.4 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและซอกใบ อยู่ภายใน

กาบรองช่อดอกรูปกรวย กว้าง 2-3.7 เซนติเมตร ยาว 2-3.6 เซนติเมตร ก้านช่อดอกยาว 10-12 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ รูปไข่เป็นแผ่นบางๆ ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร กลีบเล็ก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใหญ่ 2 กลีบ กว้าง 9-12 มิลลิเมตร ยาว 7-10 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้าน ยาว 3-5 มิลลิเมตร กลีบเล็ก กว้าง 3-4 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูสีเหลือง ขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 6-8 มิลลิเมตร อีก 1 อัน อับเรณูมีสีน้ำตาลเข้มขนาดใหญ่ กว้าง 0.9-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 5-7 มิลลิเมตร อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 1-1.2 มิลลิเมตร ยาว 1.2-2.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 3-5 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมป้อม ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 3-5 มิลลิเมตร ยอดเกสรเป็นปุ่มสีขาว ผล กลมรีส่วนปลายขึ้นเป็นดิ่งสั้น ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-3.5 มิลลิเมตร มี 4 เมล็ด รูปกระสวย กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-2.5 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดเป็นคลื่น ก้อนข้างเรียบ (ภาพที่ 14 และ 15)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ธันวาคม ดอกบานเวลา 08.30-09.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเต็งรัง (ผานางเมิน) และป่าเบญจพรรณ

ชื่อพื้นเมือง ผักปราบพิษขี้ หนู่าใบไม้ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ประโยชน์ ยอดอ่อนใช้เป็นอาหาร

C. obliqua มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ ลำต้น และแผ่นใบมีขนสั้นนุ่ม กลีบดอกชั้นนอกบางใส

3. สกุล *Cyanotis* Don

พรรณไม้สกุลนี้ มีอายุคู่เดียว ลำต้นเป็นกอหรือเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูสูงขึ้น มีรากออกมามีบริเวณข้อ ลำต้นอวบน้ำ มีขน ใบ หนาอวบน้ำ เรียงแบบสลับ แผ่นใบรูปขอบขนาน ขอบใบเรียบหรือมีขน ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อย ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและซอกใบ มีกาบรองช่อดอก แต่ละดอกมีใบประดับรูปไข่หรือรีแกวเป็นระเบียบ หรือรูปหอกเรียงซ้อนกันรองรับ มีก้านช่อดอกยาว

หรือสั้น กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียว โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอกชั้นใน 3 กลีบ ขนาดเท่ากัน โคนกลีบดอกเรียวเป็นก้านเชื่อมติดกันเป็นหลอด ดอกบานจะโผล่สูงขึ้นมาเหนือใบประดับ เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ อับเรณูสีเหลืองเข้ม รูปขอบขนาน มี 2 พู ก้านเกสรเพศผู้มีสีฟ้า มีขนอ่อนนุ่ม รังไข่ รูปกลมรี มี 3 พู แต่ละพูมี 1-2 ออวูล ยอดเกสรเพศเมียเป็นปมมน ผล กลม มีขน แท้ทั้งแตกตรงพู มี 4-6 เมล็ด ผิวเมล็ดขรุขระ พบที่ชุกนี้ 4 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1. ช่อดอกเกิดที่ซอกใบ ก้านช่อดอกสั้นกว่า 3 มิลลิเมตร	1. <i>C. axillaris</i>
ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดหรือปลายยอดและซอกใบ ก้านช่อดอกยาวกว่า 3 มิลลิเมตร	2
2. แผ่นใบรูปหอกหรือรูปขอบขนาน ช่อดอกเกิดที่ปลายยอด	2. <i>C. barbata</i>
แผ่นใบรูปรียาวหรือรูปไข่แกมรูปมน ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดและซอกใบ	3
3. ใบประดับรูปเคียวเรียงแถวเป็นระเบียบ	3. <i>C. cristata</i>
ใบประดับรูปหอกเรียงซ้อนกัน	4. <i>C. villosa</i>

1. *Cyanotis axillaris* Roem. & Schult., Syst. 7: 1154. 1830; Benth., Fl. Austral. 7: 82. 1878; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 388. 1892; Merr., En. Philip., Fl. Pl. 1: 198. 1922; Cherfils, in Lecomte, Fl. Gen. I.-C. t. 6, 7: 868. 1937; Maheswari, Fl. Delhi. 340. 1963; Back. & Bakh., f., Fl. Java. 3: 14. 1968. _____ *Commelina axillaris* L., Sp. Pl. 42. 1753. _____ *Tradescantia axillaris* L., Mant. 321. 1771.

ลำต้นสีเขียวอมม่วงเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา สูง 15-35 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย แผ่นใบ เรียวยาว กว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาว 5-15 เซนติเมตร มีขนอ่อนๆ ขอบใบเรียบหรือมีขนบางๆ ปลายใบแหลมฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเรียบหรือมีขนอ่อนๆ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 5-10 มิลลิเมตร ยาว 6-11 มิลลิเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ซอกใบ มี 2-3 ดอก อยู่ภายใน

ในกาบใบที่พองออก เมื่อดอกบานจะชูขึ้นเด่นชัด 1 ดอก แต่ละดอกมีใบประดับขนาดเล็ก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ รูปหอก สีเขียว กว้าง 1-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร ฐานเชื่อมติดกัน กลีบดอกชั้นในสีม่วงแดงขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 2-4 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ ก้านเกสร ยาว 5-8 มิลลิเมตร อับเรณูสีเหลือง กว้าง 0.2-0.4 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1 มิลลิเมตร ยอดเกสรเพศเมีย สีขาว ก้านเกสรสีคราม ยาว 2-5 มิลลิเมตร รังไข่ รูปรี ยาว 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2-0.4 มิลลิเมตร ผล กลมรี กว้าง 1-3 มิลลิเมตร ยาว 2-4 มิลลิเมตร มี 4 เมล็ด กว้าง 0.3-0.5 มิลลิเมตร ยาว 1-1.5 มิลลิเมตร ด้านบนเป็นปุ่ม ผิวเมล็ดเป็นช่องขรุขระ (ภาพที่ 16 และ 17)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-มิถุนายน ดอกบานเวลา 06.30- 7.30 น.

บริเวณที่พบ อ่างกบ

ชื่อพื้นเมือง กินกุ่มหลวง (เชียงใหม่) ผักปราบนา (กรุงเทพฯ) หญ้าพอลเหล็ก (ปราจีนบุรี)

C. axillaris มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นในสกุลนี้คือ ขนาดของดอกเล็ก ตำแหน่งการเกิดช่อดอกมักอยู่ที่บริเวณซอกใบ ผิวเมล็ดเป็นช่อง

2. *Cyanotis barbata* Don, Prod. Fl. Nep. 45. 1825; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 385. 1892; Cherfils, in Lecomte, Fl. Gen. I.-C. t. 7: 865. 1937.

ลำต้นสีเขียวและสีม่วง ชูขึ้นเหนือพื้นดินสูง 10-35 เซนติเมตร ผิวลำต้นมีขน แผ่นใบรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 4-9 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านมีขนก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 4-7 มิลลิเมตร ยาว 12-15 มิลลิเมตร ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด อยู่ภายในการรองช่อดอกรูปรียาวแกมรูปไข่ กว้าง 1-1.7 เซนติเมตร ยาว 2-3.6 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ยาว 2.3-4.5 เซนติเมตร มีขน มี 5-14 ดอก อัดแน่นอยู่บนแกนแนวเดียวกัน แต่ละดอกมีใบประดับรูปไข่ ขนาดต่างกันเรียงกันเป็นระเบียบรองรับ ใบประดับที่อยู่ใกล้โคนก้านช่อดอก มีขนาดใหญ่ กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 5-9 มิลลิเมตร ที่อยู่ส่วนปลายขนาดเล็ก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียวอมม่วง ฐานเชื่อมติดกัน กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมฟ้า 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านเชื่อมติดกันเป็นหลอด เกสรเพศผู้มี 6 อันสมบูรณ์ อับเรณูสีเหลืองเข้มขนาดเท่ากัน กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 0.7-1 มิลลิเมตร ก้านเกสร ยาว 3-6 มิลลิเมตร

มีขนนุ่ม สีม่วง รั้งไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 3-4 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรสีม่วงอ่อน ผล กลมป้อม ผิวมีขน กว้าง 2-2.5 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร มี 5-6 เมล็ด สีน้ำตาลดำ รูปรี หรือเป็นเหลี่ยม ส่วนปลายเป็นปมแหลม ขนาดของเมล็ด กว้าง 0.6-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดขรุขระ เป็นปม (ภาพที่ 18 และ 19)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ตุลาคม ดอกบานเวลา 07.30-10.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ชื่อพื้นเมือง -

ประโยชน์ ใช้เป็นอาหารสัตว์

C. barbata มีลักษณะแตกต่างจากพืชชนิดอื่น ลำต้นและใบมีขนหยาบ ช่อดอกมักเกิดที่ปลายยอด มีก้านช่อดอกยาว ส่วนปลายของเมล็ดเป็นปมแหลม

3. *Cyanotis cristata* Roem. & Schult., Syst. 7: 1150. 1830; Benth., Fl. Austral. 7: 82. 1878; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 385. 1892; Human., Fl. Ind. Chin. 6: 866. 1934; Henderson, May. Wild. Fl. Monocot. t. 7, 197. 1954.

ลำต้นสีเขียวแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา 10-25 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย ลำต้นส่วนที่ถูกแสงแดดมากจะมีสีแดง แผ่นใบเรียวยาวหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 3-9 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเรียบหรือมีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 1-2 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอด และซอกใบ อยู่ภายในกาบรองช่อดอกรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ยาว 2.5-4 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ยาว 1.3-4.5 เซนติเมตร มีขนนุ่ม มี 5-12 ดอก แต่ละดอกมีใบประดับรูปเกี๋ยวนาขนาดไม่เท่ากัน เรียงเป็นระเบียบรองรับ ใบประดับที่อยู่ใกล้โคนก้านดอกมีขนาดใหญ่ กว้าง 4-6 มิลลิเมตร ยาว 9-10 มิลลิเมตร ที่อยู่ส่วนปลายมีขนาดเล็กกว่า กว้าง 1-3 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร มีขนหยาบ ดอก เรียงกันแน่นอยู่บนแกนด้านเดียวกัน กลีบดอกชั้นในสีม่วง 3 กลีบ โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 5-8 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ อับเรณูสีเหลือง กว้าง 0.8-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีม่วง ยาว 2-4 มิลลิเมตร มีขนนุ่ม รั้งไข่ กลมรี ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีฟ้า ยาว 0.6-1.5 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรสีขาว ผล กลมรี ผิวเกลี้ยง กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว

1-2 มิลลิเมตร มี 1-2 เมล็ด รูปเหลี่ยม กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1-1.5 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดเป็นร่อง (ภาพที่ 20 และ 21)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ตุลาคม ดอกบานเวลา 07.30-09.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ชื่อพื้นเมือง หญาหัวรากน้อย (เชียงใหม่)

ประโยชน์ ใช้เป็นอาหารสัตว์

C. cristata มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นในสกุลเดียวกันคือ ลำต้นมีสีเปลี่ยนแปลงตามปริมาณแสงแดด ขนที่ใบเมื่อถูกน้ำจะไหลลื่น ร่วงหล่นง่าย ปลายใบมักม้วนงอลงด้านล่าง

4. *Cyanotis villosa* Schult. f., Fl. Brit. Ind. 6. Syst. 7: 1155. 1850; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 387. 1892.

ลำต้นสีเขียวปนม่วง แผ่นขนานกลมพื้นดินและชูสูงขึ้น 5-10 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย ใบที่โคนต้นมีขนาดเล็กกว่าใบที่อยู่ใกล้ยอด แผ่นใบรูปไข่แกมรูปมน กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร ใบที่อยู่ใกล้ยอด มีแผ่นใบรูปรียาว ขอบขนาน กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 3-5 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนมีขนน้อยกว่าด้านล่าง ขอบใบเป็นจักเล็กๆ มีขนสีน้ำตาล ปลายใบแหลมฐานใบมน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 7-9 มิลลิเมตร ยาว 8-12 มิลลิเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดและซอกใบ อยู่ในกาบรองช่อดอกรูปไข่ กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 2-2.5 เซนติเมตร มีดอกย่อย 4-10 ดอก อยู่รวมกันเป็นกระจุก แต่ละดอกมีใบประดับรูปหอกสีเขียวขนาดต่างกัน เรียงซ้อนกันไม่เป็นระเบียบและมีขนรองรับ ใบประดับที่อยู่ด้านนอกมีขนาดใหญ่กว่าด้านใน กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-5 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วง 3 กลีบรูปหอก กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร ส่วนโคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ ก้านเกสร ยาว 1-2 มิลลิเมตร มีขนนุ่มสีม่วง อันเรณูสีเหลือง ขอบสีน้ำตาล กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.6-1.5 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีฟ้า ยาว 2-3 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ที่ยอดเกสรสีม่วงอ่อน ผล กลมรี กว้าง 1-2 ยาว 2-3 มิลลิเมตร ผิวมีขน มี 3-5 เมล็ด สีน้ำตาลดำ รูปรี ปลายแหลม เป็นปมมน กว้าง 0.7-1 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1.5 มิลลิเมตร ผิวขรุขระ (ภาพที่ 22 และ 23)

ระยะออกดอก - ผล กรกฎาคม-พฤศจิกายน ดอกบานเวลา 09.30-10.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง (ลานสาวเอ้)

ชื่อพื้นเมือง ผักปราบหิน

ประโยชน์ ใช้ใบสดพอกแผลพุพองจากไฟไหม้ และน้ำร้อนลวก

C. villosa มีลักษณะแตกต่างจากพืชชนิดอื่นในสกุลนี้คือ แผ่นใบอวบหนา ฉ่ำน้ำมาก ขอบใบจักละเอียด ช่อดอก มีใบประดับรูปหอกเรียงซ้อนกันไม่เป็นระเบียบ

4. สกุล *Floscopa* Lour.

พรรณไม้สกุลนี้ อาศัยอยู่เดี่ยว ลำต้นมีขน แผ่นคลุมพื้นดินและชูสูงขึ้น เจริญเติบโตได้ดีในที่ชุ่มชื้น หรือมีน้ำขัง มีรากออกที่บริเวณข้อช่วยยึดลำต้น ใบ เรียงแบบสลับ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น มีขนอ่อน ขอบของกาบใบด้านบนมีขนขาว สีขาว ดอก ออกเป็นช่อแบบพaniculoid ที่ปลายและซอกใบ ไม่มีกาบรองช่อดอก แต่มีใบประดับ ดอกจะบานจากดอกที่อยู่ใกล้โคนก้านดอกไปหาส่วนปลาย มีกลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ กลีบดอกชั้นใน 3 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น ส่วนของโคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ ก้านเกสรเพศผู้สั้นกว่า ไม่มีขน การติดของอับเรณูติดทางด้านหลัง อับเรณู มี 2 พู ผล แท้ทั้งแตกตามพู พบพืชสกุลนี้ 1 ชนิดคือ

Floscopa scandens Lour., Fl. Cochinch. 193. 1790. _____ *Tradescantia paniculata* Roxb., Pl. Corom. 2: 6, t. 109. 1799. _____ *Dithyrocarpus paniculata* (Roxb.) Kunth, Enum. Fl. 4: 70. 1843; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 390. 1892.

ลำต้นสีเขียวอมม่วงเลื้อยขนานไปตามพื้นดินและชูสูงขึ้น 15-20 เซนติเมตร มีขนเล็กน้อย แผ่นใบ รูปหอก กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านมีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 4-8 มิลลิเมตร ยาว 12-18 มิลลิเมตร มีขน ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายช่อแบบพaniculoid มีใบประดับรูปไข่สีเขียวรองรับ ขนาดของใบประดับที่อยู่ใกล้โคนก้านช่อดอก มีขนาดใหญ่กว่า กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร ใบประดับที่อยู่ส่วนปลาย กว้าง 0.5-1.6 เซนติเมตร ยาว 1-2.5 เซนติเมตร ดอก เรียงอยู่ชิดกันแน่น บนแกนเลื้อยกัน ก้านช่อดอก ยาว 10-17 เซนติเมตร มีขนนุ่ม กลีบดอก ชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียว มีขน รูปขอบขนาน ขนาดต่างกัน กลีบใหญ่ กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร กลีบเล็ก กว้าง 0.8-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีชมพูอมม่วง 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-4 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้าน ยาว

1-3 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ อับเรณูขนาดใกล้เคียงกัน 3 อัน กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรยาว 4-5 มิลลิเมตร อีก 3 อัน มีขนาดเล็กกว่า ตรงกลางมีปุ่มยื่นออกมาคล้ายกระเปาะ อับเรณูสีเหลือง กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1-1.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 2-4 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 4-6 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสร สีเหลืองนวล ผล กลมรี กว้าง 1-2.5 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2.5 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยง มี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 0.5-1.2 มิลลิเมตร ยาว 1-1.7 มิลลิเมตร เมล็ดเป็นแฉก มีลวดลาย ขรุขระ (ภาพที่ 24 และ 25)

ระยะออกดอก - ผล สิงหาคม-พฤศจิกายน ดอกบานเวลา 08.30-10.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง ริมลำธารเส้นทางจากด้านหลังค่ายพักแรมไปคำฝักหนาม

ข้อพื้นเมือง ผักเปี้ยว (เขียงราย) ผักปราบคอย ผักปราบน้ำ (เขียงใหม่) ผักปราบ (ภาคกลาง)

ผักปราบแดง หญ้าขนปล้อง (นครราชสีมา) ผักปราบช้าง (นครศรีธรรมราช)

ประโยชน์ น้ำคั้นจากทุกส่วนของลำต้น ใช้หยอดตา แก้เจ็บตา และใช้เป็นส่วนผสมของยานำรู้งหลังคลอดบุตร

E. scandens มีลักษณะแตกต่างจากพืชชนิดอื่น คือลำต้นและใบมีขนนุ่ม ช่อดอกมีดอกมาก เมล็ดมีฝุ่นสีขาวติดอยู่ที่ผิว ลวดลายบนผิวเมล็ดเป็นแฉก มีรอยหยักโค้งคล้ายดอกไม้

5. สกุล *Forrestia* A. Rich.

พรรณไม้สกุลนี้มีอายุหลายฤดู ลำต้นส่วนที่อยู่ใกล้โคนจะทอดคนอนไปตามพื้นดินและชูขึ้นตั้งตรงมีปล้องยาว ใบ เรียงแบบสลับ ขอบใบเรียบ เส้นใบชัดเจน ที่โคนก้านใบมีขนยาว กาบใบเชื่อมกันเป็นหลอดหุ้มลำต้น ดอก ออกเป็นช่อเกิดที่บริเวณข้อ หรือโคนก้านใบ ลักษณะช่อดอก มีดอกย่อยอยู่รวมกัน ไม่มีก้านดอกย่อย หรือแบบแผ่กระจายมีก้านดอกสั้น กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในหนา มีขนาดใกล้เคียงกัน โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ทั้งหมด ก้านเกสรโค้งงอมีขนนุ่มยาว อับเรณู รูปไข่ ก้านเกสรติดกับอับเรณูทางด้านหลัง รังไข่ รูปยาวรี มี 3 พู มี 2-3 ออวูล ยอดเกสรเพศเมีย มีลักษณะเป็นปุ่ม ผล ยาวรี แห้งแล้วแตกตามพู ผิวของผลมีขน มี 1-2 เมล็ดในแต่ละพู เมล็ดรูปท่อน ผิวมีรอยข่นหรือขรุขระ พบพืชสกุลนี้ 1 ชนิดคือ

Forrestia griffithii C.B. Clarke in DC., Monogr. Phan. 3: 236. 1881; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 1892; Henderson, May. Wild. Fl. Monocot. 195 t. 116. 1954; Ridl., Fl. Mal. Pen. 4: 360. 1967.

ลำต้นสีเขียวเถือขนาบไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา 35-85 เซนติเมตร สามารถเกาะกับสิ่ง
ที่อิงอาศัยได้สูง 1.5-2.5 เมตร ผิวลำต้นมีขนเล็กน้อย แผ่นใบรูปหอก กว้าง 6.5-9 เซนติเมตร
ยาว 15-21 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบมน ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขน
เล็กน้อย โคนใบส่วนที่ติดกับก้านใบมีขนสีน้ำตาลอ่อน ก้านใบเชื่อมติดกันเป็นปลอกหุ้มลำต้น
กว้าง 2-3 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นกระจุกที่ข้อ กลีบดอกชั้นนอกแข็งหนา
3 กลีบ สีเขียวอมชมพู ขนาดเท่ากัน รูปขอบขนาน กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 6-9 มิลลิเมตร ก้าน
ช่อดอกยาว 1-2 มิลลิเมตร กลีบดอกหนา สีครีมอมชมพู 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 3-5
มิลลิเมตร ยาว 6-12 มิลลิเมตร ฐานของกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านสั้น เกสรเพศผู้มี 6 อันสมบูรณ์
อับเรณูสีเหลือง ขนาดเท่ากัน 2 อัน กว้าง 0.5-2 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2.5 มิลลิเมตร อีก 4 อัน มี
ขนาดใหญ่ อับเรณูสีเหลืองเข้ม กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้โค้งงอ
เป็นคลื่นมีขนนุ่มสีฟ้า ยาว 3-6 มิลลิเมตร ยอดเกสรเพศเมียสีขาว ก้านเกสร ยาว 1-3 มิลลิเมตร
รังไข่ รูปกลมรี ยาว 1.7-2.5 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ผล ยาวรี สีชมพูเข้มมีขน
กว้าง 4-8 มิลลิเมตร ยาว 10-15 มิลลิเมตร มีกลีบดอกชั้นนอกสีชมพูเข้มติดอยู่ที่ผล เมล็ดมี 5 เมล็ด
รูปรี กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร ผิว เมล็ดขรุขระ เป็นรอยยาว (ภาพที่ 26 และ 27)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ตุลาคม ดอกบานเวลา 07.30-10.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง ป่าริมลำธารแก้งมดแดง

ชื่อพื้นเมือง -

F. griffithii มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ ลำต้นมีขนาดใหญ่ ขอบปล้องชัดเจน
ใบขนาดใหญ่ ช่อดอกเกิดเป็นกระจุกที่บริเวณข้อ กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในหนาแข็ง
ผล ขนาดใหญ่สีชมพูเข้มและมีขนแข็ง

6. สกุล *Murdannia* Royle

พรรณไม้สกุลนี้อายุฤดูเดียวหรือหลายฤดู ลำต้นขึ้นเป็นกอหรือมีส่วนของลำต้นทอดนอน
ไปตามพื้นดินและแตกหน่อใหม่ ส่วนนี้จะเกิดช่อดอกและชูช่อดอกให้สูงขึ้น รากที่โคนต้นเป็น

เส้นหนาหรืออยู่เป็นกระจุกคล้ายหัว ใบของต้นกอ แตกเป็น 2 แถว เรียงสลับกันแน่น ใบของ
ต้นที่ทอดนอนจะเรียงสลับกันห่างๆ ขนาดสั้นกว่าต้นกอ ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขน ขอบใบเรียบหรือ
เป็นคลื่นเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอดหรือที่ซอกใบแบบแผ่กระจาย ไม่มีกาบรองช่อดอก
แต่มีใบประดับ ดอกบานจากโคนไปหาปลาย กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ มักมีขน กลีบดอกชั้นใน
3 กลีบ รูปหอก โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเล็กน้อย เกสรเพศผู้ มี 5-6 อัน สมบูรณ์ 2-3 อัน อับเรณู
รูปขอบขนาน มี 2 พู ก้านเกสรมีขนอ่อนขาว เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 3-4 อัน อับเรณูเป็นแฉก
ก้านเกสรไม่มีขน หรือฝ่อไป อับเรณูเป็นปุ่มเล็กๆ การติดของอับเรณูติดทางด้านหลัง รังไข่ รูป
กลมรี มี 3 พู แต่ละพูมี 1-2 ออวูล ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเกสรเป็นแฉก ผล กลมรีผิว
เรียบหรือมีขน แห้งแตกตามพู เมล็ดยาวรี ผิวมีลักษณะเป็นแฉกหรือมีริ้วรอย ขรุขระ พบพืชสกุลนี้
8 ชนิด

รูปวิธานแยกชนิด

1. ลำต้นตั้งตรง ปล้องยาวชัดเจน	2
ลำต้นเป็นกอหรือแผ่คลุมดิน	4
2. แผ่นใบหยาบ ก้านช่อดอกยาวมากกว่า 30 เซนติเมตร	1. <i>M. gigantea</i>
แผ่นใบไม่หยาบ ก้านช่อดอกยาวน้อยกว่า 30 เซนติเมตร	3
3. ผิวใบเรียบ ไม่มีกาบรองช่อดอก	7. <i>M. sp. 1</i>
ผิวใบมีขน มีกาบรองช่อดอก	2. <i>M. medica</i>
4. เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 2 อัน	5
เกสรเพศผู้สมบูรณ์ 2-3 อัน	6
5. ช่อดอกเกิดที่ซอกใบใกล้โคนต้น	4. <i>M. scapiflorum</i>
ช่อดอกเกิดที่ปลายยอดของต้นที่เลื้อยชูสูงขึ้น	6. <i>M. spirata</i>
6. กลีบดอกชั้นนอกมีขน ผิวเมล็ดขรุขระเป็นคาข่าย	5. <i>M. spectabilis</i>
กลีบดอกชั้นนอกไม่มีขน ผิวเมล็ดขรุขระเป็นรู	7
7. ใบยาวมากกว่า 10 เซนติเมตร	3. <i>M. nudiflora</i>
ใบยาวน้อยกว่า 10 เซนติเมตร	8. <i>M. sp. 2</i>

1. *Murdannia gigantea* Brueck. in Hook. f., Brit. Ind. 6: 379. 1892. _____ *Aneilema giganteum* (Vahl) R. Br., Fl. Java. 3: 19. 1968. _____ *A ensifolium*, Wight. Ic. t. 2074; C.B. Clarke Comm. & Cyrt. Beng. t. 22. 1881.

ลำต้นที่อยู่ใต้ดินมีลักษณะเป็นหัว (corm) ส่วนที่อยู่เหนือดินสีเขียวเข้มตั้งตรงสูง 40-70 เซนติเมตร รากเป็นเส้นหนา แผ่นใบ เรียวยาว เนื้อใบหนา ใบที่อยู่ใกล้โคนต้นเรียงสลับชิดกัน กว้าง 0.8-1.2 เซนติเมตร ยาว 6-48 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบค่อนข้างกว้างแต่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวใบทั้งสองด้านไม่มีขน กาบใบ กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายช่อแบบเพนิกิล ก้านช่อดอก ยาว 45-50 เซนติเมตร ดอกที่อยู่ด้านบนสุดจะเรียงชิดกัน กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ รูปมนเป็นแผ่นบาง สีเขียวอ่อน กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 4-7 มิลลิเมตร ส่วนฐานเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในสีฟ้าอมชมพู รูปหอก ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 8-10 มิลลิเมตร ยาว 12-15 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูสีม่วงอ่อน ขนาดเท่ากัน กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 2-4 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 2-4 มิลลิเมตร อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1.2-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปรี ยาว 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 4-5 มิลลิเมตร ยอดเกสรเพศเมียเป็นปุ่มสีม่วง ผล กลมป้อม ผิวเกลี้ยง สีเขียวปนน้ำตาล กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-3.5 มิลลิเมตร ส่วนปลายเป็นดิ่งแหลมสั้นๆ มี 4-5 เมล็ด รูปท่อน กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2.2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดค่อนข้างเรียบ (ภาพที่ 28 และ 29)

ระยะออกดอก - ผล มิถุนายน-สิงหาคม ดอกบานเวลา 10.30-11.30 น.

บริเวณที่พบ อ่างกบ ป่าดงรังและป่าดิบแล้ง (แก้งมดแดง)

ชื่อพื้นเมือง น้ำค้างกลางเที่ยง (สุราษฎร์ธานี) หล้าหงอนเจือก (เดช)

M. gigantea มีลักษณะเด่นคือ ลำต้นเหนือดินตั้งตรงสูง ใบยาวหนา เส้นกลางใบเป็นร่อง ก้านช่อดอกยาว ดอกที่อยู่บนสุดจะบานก่อน มีดอกย่อยที่ยังไม่บานเรียงชิดกันอยู่โคนก้านดอก กลีบดอกขนาดใหญ่

2. *Murdannia medica* (Lour.) Hong, Acta Phytotax. Sin. 12: 470. 1974. _____ *Commelina medica* Lour., Fl. Cochinch. 1: 40. 1790. _____ *Aneilema medica* (Lour.) Kostelecky, Allg. Med.-Pharm. Fl. 1: 127. 1831.

ลำต้นขนาดสั้นสีเขียวอ่อน เป็นกอดังตรง ใบ เรียงสลับแผ่ออกในแนวรัศมีติดพื้นดิน แผ่นใบเรียวยาว กว้าง 0.8-1.2 เซนติเมตร ยาว 20-40 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ใบยาวมักโค้งลงมาด้านล่างติดอยู่กับพื้นดิน ฐานใบแผ่แบน ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสั้นบางๆ ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.8-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-3.5 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายช่อ อยู่ภายในกาบรองดอกสีเขียว มีขน รูปกรวยยาว ปลายแหลมสีน้ำตาลปนเขียว กว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ยาว 10-20 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ รูปหอก สีเขียวปนน้ำตาล ผิวด้านนอกมีขน ขนาดเท่ากัน กว้าง 2.5-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมแดง 3 กลีบ รูปหอก ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 4-5 มิลลิเมตร ยาว 7-8 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้านสั้น ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน สีม่วงอ่อน ตรงกลางสีม่วงเข้ม กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2.5 มิลลิเมตร ก้านเกสร ยาว 2-3 มิลลิเมตร สีม่วงอ่อนมีขนนุ่ม อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสี่เหลี่ยม 4 อัน ขนาดเท่ากัน กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 1-1.8 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 1-2 มิลลิเมตร รังไข่ รูปรี กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมีย สีม่วงอ่อน ยาว 3-4 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรเพศเมีย เป็นปุ่ม สีขาว ผล ยาวรี กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-2.5 มิลลิเมตร ผิวมีขนเล็กน้อย กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-2.5 มิลลิเมตร มี 6-8 เมล็ด สีน้ำตาลดำ ผิวขรุขระ (ภาพที่ 30 และ 31)

ระยะออกดอก - ผล สิงหาคม-ธันวาคม ดอกบานเวลา 16.30-18.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเบญจพรรณใกล้หนองน้ำ เส้นทางด้านหลังบ้านพักไปค่ายพักแรม

ชื่อพื้นเมือง -

M. medica มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ ใบยาวมีขน ผิวใบด้านล่างคล้ายกับมีสารเหนียวๆ ใบมักจะดู่ลงมา ก้านดอกย่อยที่อยู่ในกาบรองช่อดอก มีขนาดยาวเท่ากัน มีเมล็ดมาก พืชชนิดนี้ ลักษณะของช่อดอกคล้ายคลึงกับ *M. spectabilis* แตกต่างกันที่ลักษณะของรากและใบ

3. *Murdannia nudiflora* (L.) Brenan. in Hook., f., Fl. Brit. Ind. 6: 378. 1892; Hara, Fl. E. Himal. 401. 1966. ——— *Commelina nudiflora* L., Sp. Pl. ed. 1, 1: 41. 1753. ——— *Aneilema malabaricum* (L.) Bruckner in Engl., Pfl.-fam. ed. 2, 15a: 173. 1930. ——— *A. nudiflorum* (L.) Wall. Cat. no. 5224. 1830. nom. nud.

ลำต้นใต้ดินลักษณะเป็นหัวสั้นๆ ส่วนที่อยู่เหนือดินแตกเป็นกอ มีรากเป็นเส้นหนา ใบเรียงสลับออกในแนวรัศมีติดพื้นดิน แผ่นใบ เรียวยาว ขอบขนานแคบ กว้าง 0.3-0.5 เซนติเมตร ยาว 10-30 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวใบเรียบหรือมีขนบางๆ กาบบใบ กว้าง 0.8-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่โคนก้านใบและปลายยอด ช่อดอก ยาว 13-22 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอกมี 3 กลีบ สีเขียวอมม่วง รูปหอก กว้าง 2-2.5 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วงแดง รูปไข่ ปลายมน 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 3-4 มิลลิเมตร ยาว 3.5-4.5 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านสั้น เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูสีเหลืองขนาดเท่ากัน กว้าง 0.7-2 มิลลิเมตร ยาว 1.7-2.2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 4-6 มิลลิเมตร มีขน อับเรณูที่เป็นหมันรูปแฉกสีเหลืองอ่อน 4 อัน กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 0.9-1.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้าอ่อน ยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 4-5 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรเพศเมียเป็นแฉกขนาดเล็กสีฟ้าอ่อน ผล กลมรีด้านบนแหลมผิวเกลี้ยง กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร มี 6 เมล็ดสีน้ำตาล รูปรี กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร ผิวนอกเมล็ดเป็นรูลึก ขรุขระ (ภาพที่ 32 และ 33) ระยะออกดอก - ผล กุมภาพันธ์-กันยายน ดอกบานเวลา 12.30-14.30 น.

บริเวณที่พบ ใกล้น้องน้ำจืดท้ายพักแรมและป่าดงรัง (ผานางเมิน)

ชื่อพื้นเมือง กินกุ่มน้อย (เขียงใหม่) หญ้าดินแดง (สุราษฎร์ธานี) ผักปราบ (ภาคกลาง)

ประโยชน์ ใช้เป็นอาหารสัตว์ และยาพอกแผล

M. nudiflora มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ แผ่นใบยาวเรียว แผ่นบนไม่โค้ง ขึ้นมาด้านบน ช่อดอกมีก้านดอกย่อยยาวไม่เท่ากัน ดอกที่อยู่ปลายก้านช่อดอกจะบานสุดท้าย ผลมีก้านเกสรตัวเมียติดอยู่ด้านบน

4. *Murdannia scapiflorum* (Roxb.) Royle, Bot. Him. 95: 403. 1839; C.B. Clarke, Com. Cyrt. Beng.: 26, t. 14. 1874; DC., Monogr. Phan. 3: 200. 1881; Cooke, Fl. Pres. Bombay 2: 786. 1906. ——— *Commelina scapiflora* Roxb., Fl. Ind. 1: 175. 1832. ——— *Aneilema scapiflorum* Wight, Ic. 6: 30, t. 2073. 1853.

ลำต้นใต้ดิน ส่วนที่อยู่เหนือดินตั้งตรงสั้นมากเป็นกอ แผ่นใบรูปดาบเรียวยาว กว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 6-38 เซนติเมตร เนื้อใบหนา ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบค่อนข้างกว้างแต่เป็นกาบหุ้มลำต้น ผิวใบทั้งสองด้านเรียบ กาบใบกว้าง 2-3 เซนติเมตร ยาว 1-3 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่โคนต้นที่อยู่ใต้ดินแทรกขึ้นมาใกล้โคนก้านใบ ก้านช่อดอก ยาว 10-25 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียวอมม่วงแดง รูปไข่ ปลายมน กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 2.5-3.5 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีชมพูอมม่วง รูปหอก กว้าง 4-5 มิลลิเมตร ยาว 5-6 มิลลิเมตร ขนาดใกล้เคียงกัน ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้านสั้น ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้มี 6 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูขนาดใหญ่เท่ากันสีม่วงอ่อนขอบสีม่วงเข้ม กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีม่วงอ่อน ยาว 4-6 มิลลิเมตร มีขนนุ่มสีม่วงแดง อับเรณูที่เป็นหมัน 4 อัน รูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 0.8-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 1-2 มิลลิเมตร อีก 1 อัน เป็นปมขนาดเล็ก ก้านเกสรสีขาวอ่อน ยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-1.2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 2-4 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรเป็นแฉกสีขาว ผล กลมรี ผิวเกลี้ยงสีเขียวปนน้ำตาล กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร มี 5 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดเป็นริ้วขรุขระ ตรงกลางเมล็ดเป็นรู (ภาพที่ 34 และ 35)

ระยะออกดอก - ผล มีนาคม-สิงหาคม ดอกบานเวลา 15.30-17.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังและผานางเมิน

ชื่อพื้นเมือง โฉ่เต้ (ขอนแก่น) ว่านข้าวเหนียว (นครราชสีมา)

แผ่นใบและลำต้นของ *M. scapiflorum* มีความคล้ายคลึงกับ *M. spectabilis* แต่มีขนาดขนาดใหญ่กว่า ตำแหน่งการเกิดช่อดอก ขนาด ลักษณะของช่อดอกและลักษณะรากแตกต่างกัน

5. *Murdannia spectabilis* (Kurz) Faden. Taxon. 1980. _____ *Aneilema spectabile* Kurz. J. Asiat. Soc. Bengal. Pt. 2. Nat. Hist. 40: 77. 1871. _____ *A. spicatum* Wall. Cat. no. 5217. 1831-32, nom. nud. _____ *M. lourerii* (Hance) Rao & Kammathy in Seem. Journ. Bot. 6: 250. 1868; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 375. 1892.

ลำต้นใต้ดินลักษณะเป็นหัวสั้นๆ ลำต้นเหนือดินเป็นกอตั้งตรงสูง 5-15 เซนติเมตร มีรากสะสมอาหาร กลมหรืออู่อารวมกันเป็นกระจุก แผ่นใบรูปขอบขนาน กว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 5-12 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบแคบเป็นกาบหุ้มติดลำต้นที่อยู่ใต้ดิน ผิวใบทั้งสอง

ด้านเรียบหรือมีขนบางๆ กาบใบกว้าง 0.9-1.2 เซนติเมตร ยาว 1.2-1.8 เซนติเมตร ดอก ออกเป็น
ช่อที่ปลายช่ออยู่ภายในการรองช่อดอกสีเขียวรูปกรวย ปลายแหลม กว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาว
1.5-2.5 เซนติเมตร ก้านช่อดอก ยาว 8-10 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่มี 3 กลีบ สีเขียวอม
ม่วง มีขนนุ่ม กว้าง 3-4 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีม่วงอมชมพู 3 กลีบ
ขนาดใกล้เคียงกัน รูปหอก กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 4-6 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้าน
สั้นๆ ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อันเรณูขนาดเท่ากัน 2 อัน สีขาว กว้าง
1-2 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 3-4 มิลลิเมตร อันเรณูที่เป็นหมัน
รูปแจกลีเหือง 3 อัน กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีขาว ยาว 2-3
มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2.2 มิลลิเมตร ก้านเกสร
เพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 3-5 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ช่อดอกเกสรเพศเมียสีขาวอมชมพู ผล กลมรี
ส่วนปลายแหลมเป็นเส้นยื่นออกไป ผิวเกลี้ยง กว้าง 2-2.5 มิลลิเมตร ยาว 2.5-3.5 มิลลิเมตร
มี 6 เมล็ด รูปรี กว้าง 1-1.2 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร ผิวเมล็ดขรุขระ (ภาพที่ 36 และ 37)
ระยะออกดอก - ผล เมษายน-กรกฎาคม ดอกบานเวลา 16.30-18.30 น.

บริเวณที่พบ แก้งมดแดงและผานางมัน

ชื่อพื้นเมือง กระเทียมช้าง (นครสวรรค์) แก้วกระด่าย (นครราชสีมา)

M. spectabilis มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ รากเป็นหัวกลมรีหรือรูปไข่
สะสมอาหาร รูปร่างของกาบรองช่อดอกมีลักษณะเป็นกรวยตั้ง

6. *Murdannia spirata* (L.) Bruckner in Engl., Pfl.-fam. ed. 2, 15a: 173. 1930. _____
Commelina spirata L., Mant. Pl. 2: 176. 1771. _____ *Ancilema spiratum* (L.) R. Brown,
Prodr. Nov. Holl. 271. 1810; Hook. f., Fl. Brit. Ind. 6: 377. 1892. _____ *A. natum*
(Roxb.) Kunth, Enum. 4: 65. 1843.

ลำต้นสีเขียวอมม่วงแผ่ขนานไปตามพื้นดินและชูขึ้นมา 10-35 เซนติเมตร มีขนปกคลุม
เล็กน้อย ใบ สีเขียวอมม่วงเรียงสลับ แผ่นใบ รูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2.3 เซนติเมตร ยาว 4.5-
8.5 เซนติเมตร ผิวใบทั้งสองด้านเกลี้ยงหรือมีขนบางๆ ขอบใบเรียบหรือมีขนนุ่มบางๆ ปลายใบ
แหลม ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มโคนต้น ใบที่อยู่ใกล้โคนขนาดใหญ่กว่าใบด้านบนที่เกิดช่อดอก
กาบใบ กว้าง 2.4-3 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร ใบของต้นที่เลื้อยและชูขึ้นมารูปไข่ กว้าง 1-
1.5 เซนติเมตร ยาว 2-2.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบรูปหัวใจ (cordate) ขอบใบเรียบมี

ขนบางๆ ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ก้านช่อดอก ยาว 5-12 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอก เรียงซ้อนกัน 4-5 กลีบ รูปมนเป็นแผ่นบาง กลีบดอกมี 3 กลีบ สีม่วงอมฟ้า ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 4-5 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวยาวเป็นก้านสั้น เกสรเพศผู้มี 5 อัน สมบูรณ์ 2 อัน อับเรณูสีม่วง ขนาดเท่ากัน กว้าง 0.9-1.1 มิลลิเมตร ยาว 0.7-1.2 มิลลิเมตร ก้าน เกสรเพศผู้สีฟ้า ยาว 2-3 มิลลิเมตร มีขนเป็นเส้นบางๆ อ่อนนุ่มสีชมพูอ่อน อับเรณูที่เป็นหมัน รูปแฉกสีเหลืองอ่อน 3 อัน กว้าง 0.6-1 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศผู้สีฟ้าอ่อน ไม่มีขนยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี ยาว 0.7-1.2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.9-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีฟ้าอ่อน ยาว 2-4 มิลลิเมตร มีขนบางๆ ยอดเกสรเพศเมียสีขาวแยก ออกเป็นแฉก ผล กลมป้อม มักจะฝ่อ ผลที่สมบูรณ์ สีเขียว ผิวเกลี้ยง กว้าง 1.2-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร มี 2-4 เมล็ด รูปรี ปลายมน กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 1.2-1.5 มิลลิเมตร ผิวเมล็ด ขรุขระเป็นคลื่น (ภาพที่ 38 และ 39)

ระยะออกดอก - ผล พฤษภาคม-ตุลาคม ดอกบานเวลา 16.30-18.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง

ชื่อพื้นเมือง -

ประโยชน์ ใช้เป็นผักจิ้ม ใช้ใบพอกแผลไฟไหม้

M. spirata มีลักษณะแตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือ สีของลำต้นสีเขียวอมม่วง ก้านช่อดอกมี 1 ก้าน ไม่แตกแขนง การเรียงของดอกย่อยอยู่ในแนวเดียวกัน กลีบดอกชั้นนอกเรียงซ้อนกัน มากกว่า 3 กลีบ

7. *Murdannia* sp. 1

ลำต้นสีเขียว ตั้งตรงสูง 30-40 เซนติเมตร ใบ เรียงสลับ แผ่นใบเรียวยาว กว้าง 1-1.2 เซนติเมตร ยาว 7-18 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวมีขน ผิวใบทั้งสองด้าน ไม่มีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาว 1-3 เซนติเมตร เชื่อมติดกัน เป็นปลอก ดอก ออกเป็นช่อแบบแผ่กระจายที่ปลายยอด มีใบประดับเรียงสลับห่างๆ ที่ก้านช่อดอก ก้านช่อดอก ยาว 10-15 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียวอ่อน รูปหอกขนาดเท่ากัน กว้าง 2.5-3 มิลลิเมตร ยาว 3-4 มิลลิเมตร กลีบดอกชั้นในสีฟ้าอมม่วง 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 3-5 มิลลิเมตร ยาว 5-7 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้านสั้น ไม่เชื่อมติดกัน เกสรเพศผู้ มี 6 อัน สมบูรณ์ 3 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน สีม่วงอ่อน กว้าง 1-1.5 มิลลิเมตร ยาว 1-2.5

มิลลิเมตร ก้านเกสรสีม่วงอ่อน ยาว 6-12 มิลลิเมตร อับเรณูที่เป็นหมันรูปแจกลีขาว 3 อัน กว้าง 0.8-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 2-3 มิลลิเมตร รังไข่ รูปกลมรี กว้าง 1-2 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 3-4 มิลลิเมตร ไม่มีขน ยอดเกสรเพศเมียเป็นปุ่มสีขาว ผล ยาวรี กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 3-3.5 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยง มี 6-8 เมล็ด รูปท่อนปลายแหลม กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร สีน้ำตาล ผิวขรุขระ (ภาพที่ 40 และ 41)

ระยะออกดอก - ผล มิถุนายน-ธันวาคม ดอกบานเวลา 07.30-09.30 น.

บริเวณที่พบ ป่าเบญจพรรณ เส้นทางคำฝักหวาน

ชื่อพื้นเมือง -

M. sp. 1 มีลักษณะที่แตกต่างจากพืชชนิดอื่นคือเปลือกของผลแห้งแข็ง ผิวเป็นมัน

8. *Murdannia sp. 2*

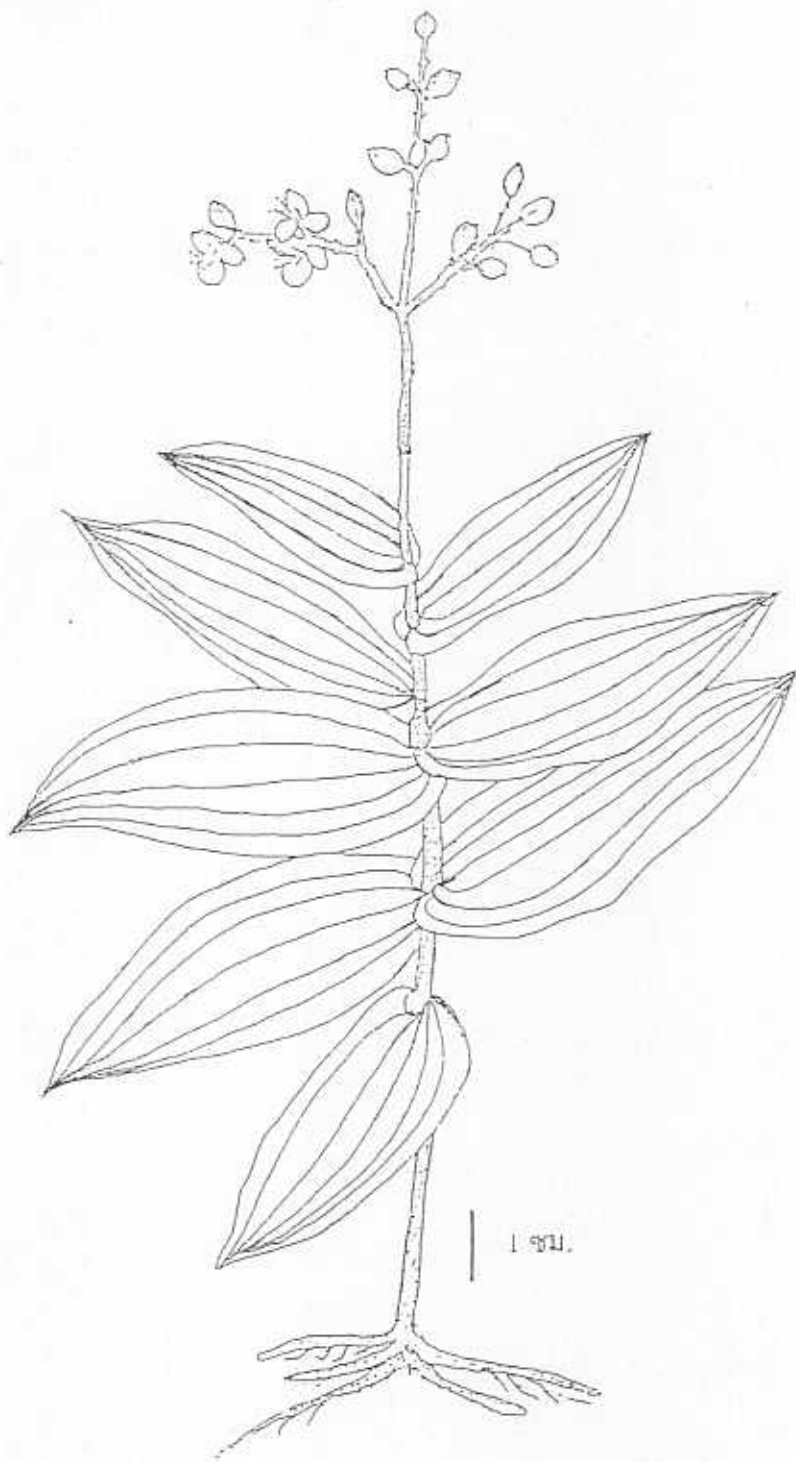
ลำต้นสีเขียว ส่วนที่อยู่ใกล้โคนต้นโง้งติดกับพื้นดินและชูสูงขึ้น 5-30 เซนติเมตร ใบเรียงสลับ แผ่นใบ เรียวยาว กว้าง 0.3-0.5 เซนติเมตร ยาว 3-6 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวมีขน ผิวใบทั้งสองด้านไม่มีขน ก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น กว้าง 2-4 มิลลิเมตร ยาว 5-10 มิลลิเมตร ดอก ออกเป็นช่อแบบพanicul ที่ปลายยอด และซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 3-10 เซนติเมตร กลีบดอกชั้นนอก 3 กลีบ สีเขียวอ่อน รูปหอก ขนาดเท่ากัน กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร ส่วนฐานเชื่อมติดกัน กลีบดอกชั้นในสีม่วง 3 กลีบ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2-3 มิลลิเมตร ยาว 2-3 มิลลิเมตร ฐานกลีบดอกเรียวเป็นก้าน ไม่เชื่อมติดกัน ส่วนปลายมน เกสรเพศผู้มี 6 อัน สวมบุรุษ 2 อัน อับเรณูขนาดเท่ากัน สีม่วง กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีม่วง ยาว 2-3 มิลลิเมตร มีขนอ่อนนุ่ม อับเรณูที่เป็นหมันรูปแจกลีครีม 3 อัน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 1-2 มิลลิเมตร ก้านเกสรสีขาว ยาว 1-2 มิลลิเมตร รังไข่ กลมรี กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 มิลลิเมตร ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยาว 2-3 มิลลิเมตร ไม่มีขน ยอดเกสรเพศเมียเป็นปุ่มสีม่วง ผล กลมป้อมเป็นเหลี่ยม กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 1-3 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยง ส่วนปลายแหลม มี 4 เมล็ด รูปกลมป้าน ปลายโค้งมน กว้าง 0.5-1 มิลลิเมตร ยาว 0.5-1 มิลลิเมตร สีน้ำตาลอ่อน ผิวเป็นปุ่ม ขรุขระ (ภาพที่ 42 และ 43)

ระยะออกดอก - ผล มิถุนายน-สิงหาคม ดอกบานเวลา 12.30-14.30 น.

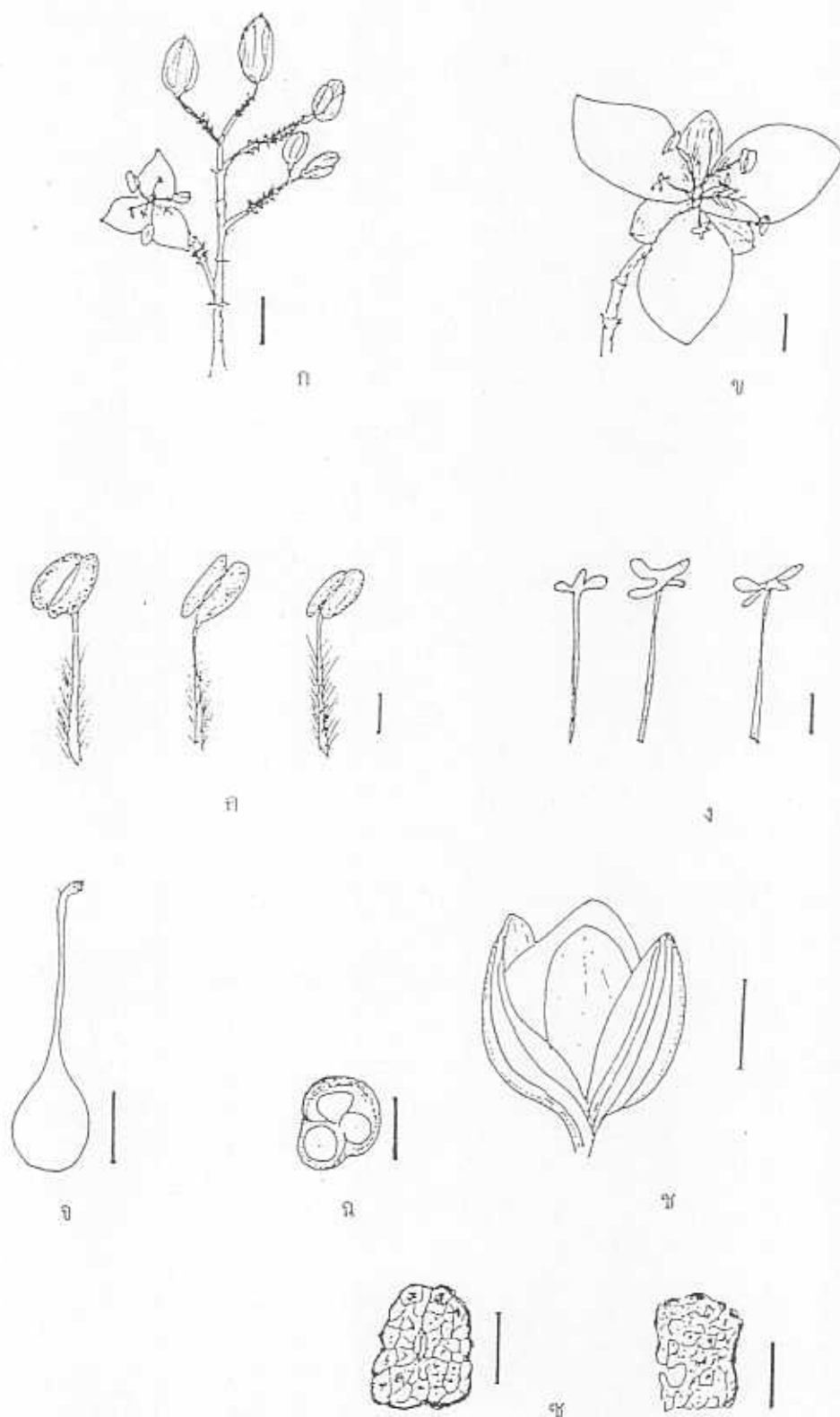
บริเวณที่พบ ริมลำธารห้วยเทียน

ข้อพื้นเมือง -

M. sp. 2 มีลักษณะคล้าย *M. nudiflora* แต่ไม่มีลำต้นใต้ดิน ลำต้นอยู่เหนือดินขนาดเล็ก ใบขนาดเล็กกว่า เนื้อใบบางกว่า ส่วนของปลายใบมักม้วนงอลงด้านล่าง ขนาดของลำต้น ใบ ดอก และผล เล็กกว่าพืชทุกชนิดในสกุล *Murdannia*

ภาพที่ 2 ต้นพืชแห้งตัวของ *Aneilema herbacum*

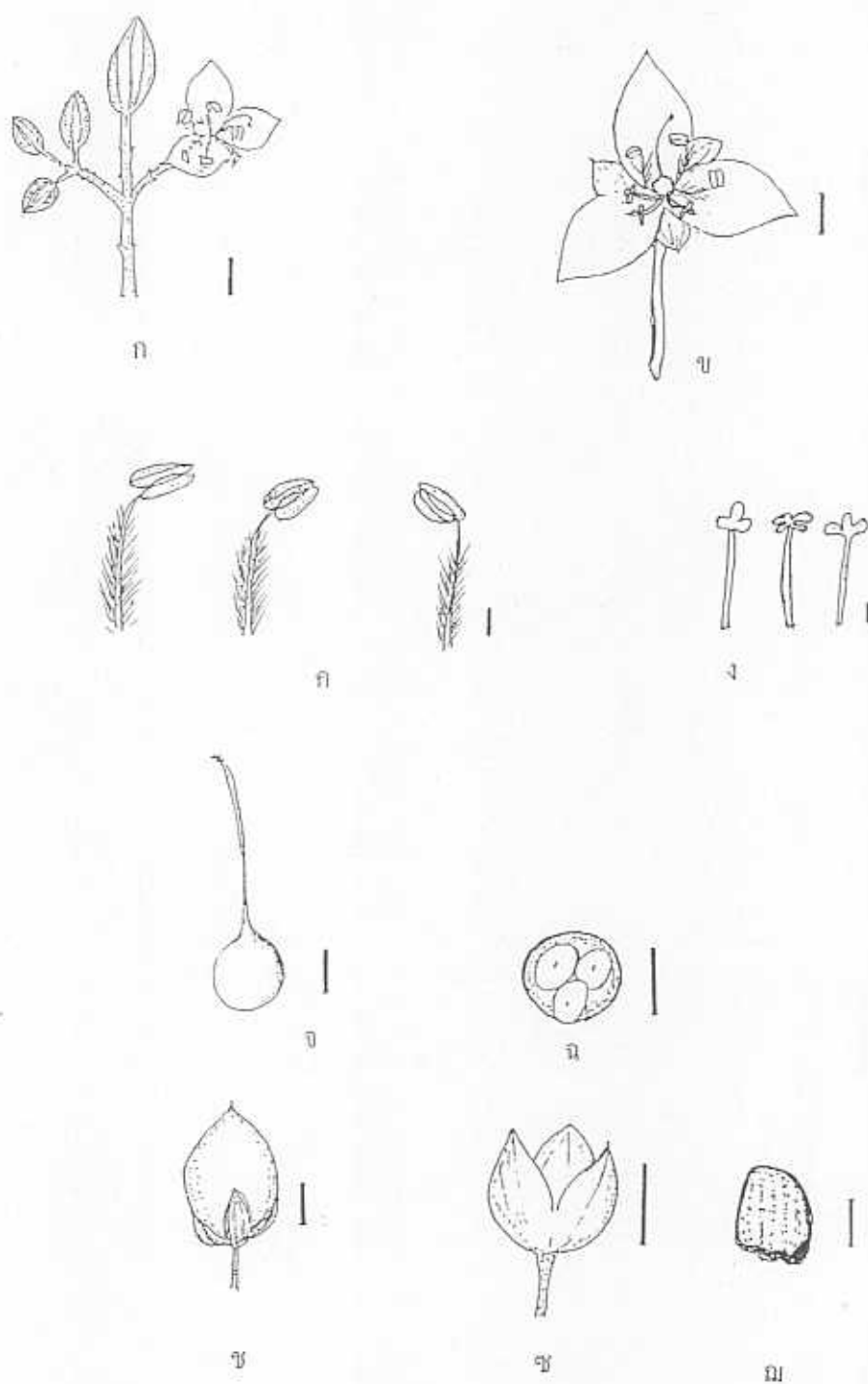

ภาพที่ 3 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Aneilema herbacum*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นนอมน) จ. เกสรเพศเมีย
ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ซ. เมล็ดด้านหน้า และด้านหลัง (สเกล = 1 มม.)

ภาพที่ 4 ลักษณะลำต้นของ *Aneilema* sp.

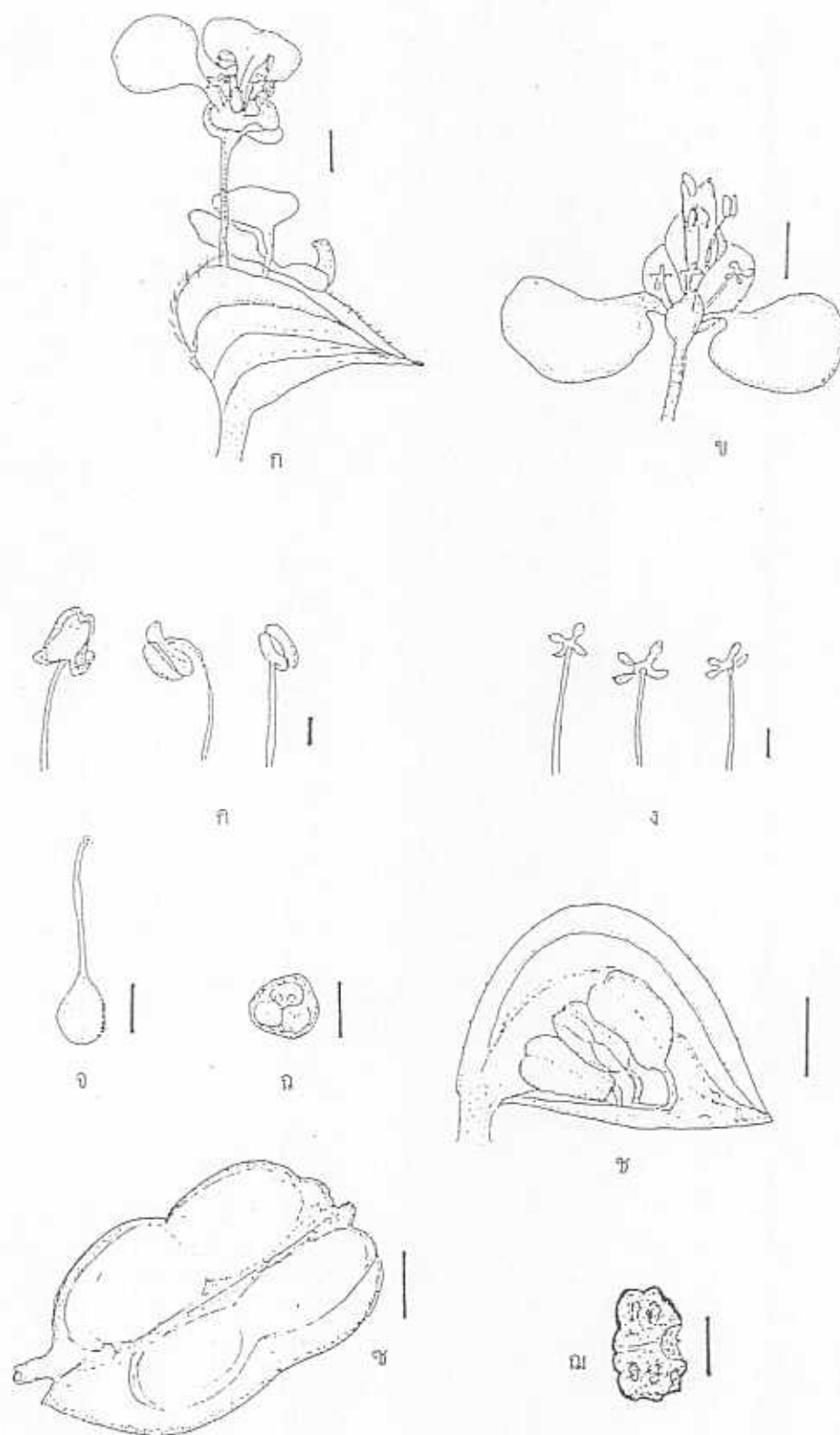
ภาพที่ 5 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Aneilema* sp.

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน)

จ. เกสรเพศเมีย ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ฌ. การแตกของผล ฌ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

ภาพที่ 6 ลักษณะลำต้นของ *Conunelina benghalensis*

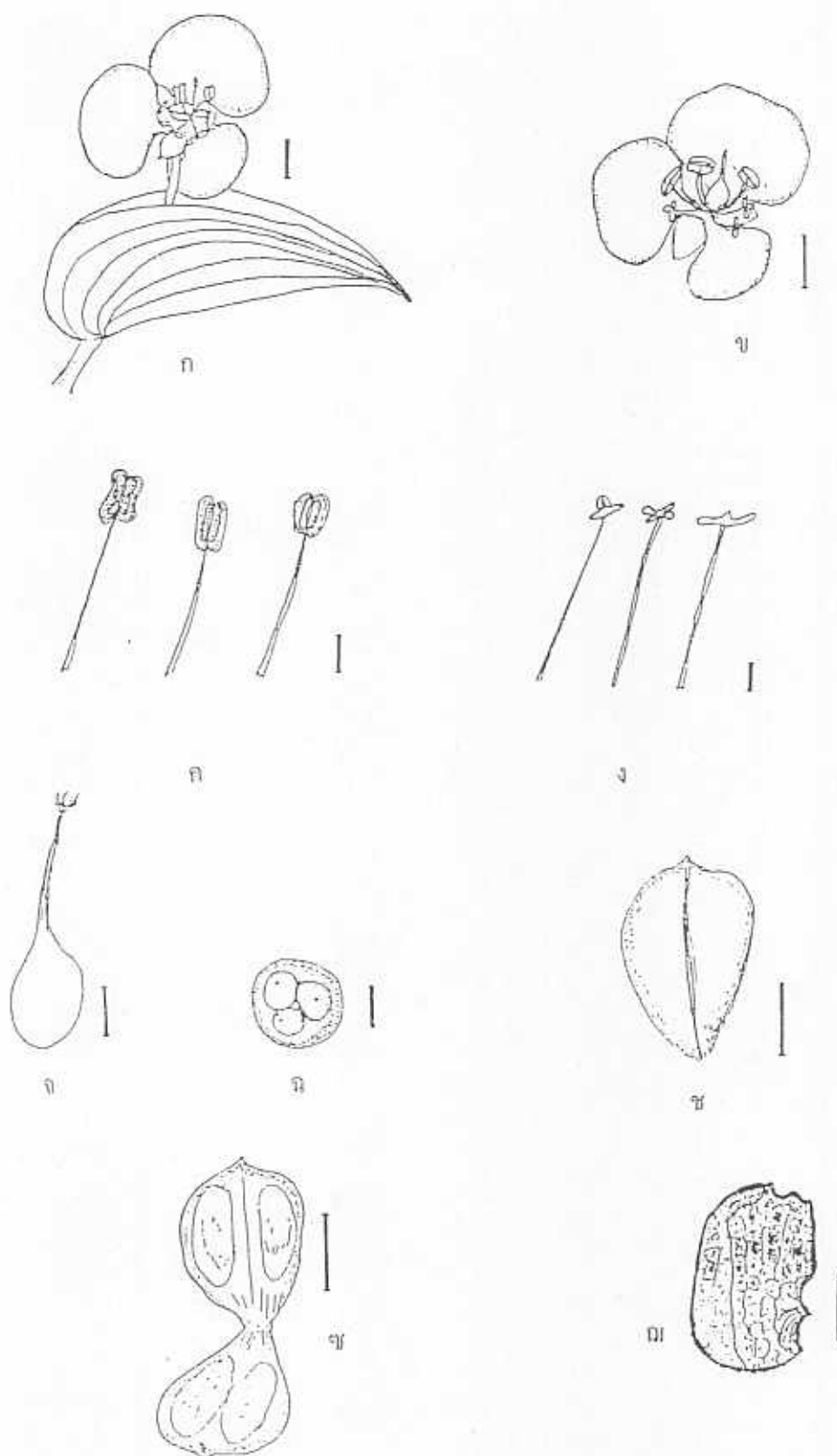

ภาพที่ 7 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Commelina benghalensis*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นเกสรตัวผู้) จ. เกสรเพศเมีย
ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. การติดของผล ซ. การแตกของผล ฌ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

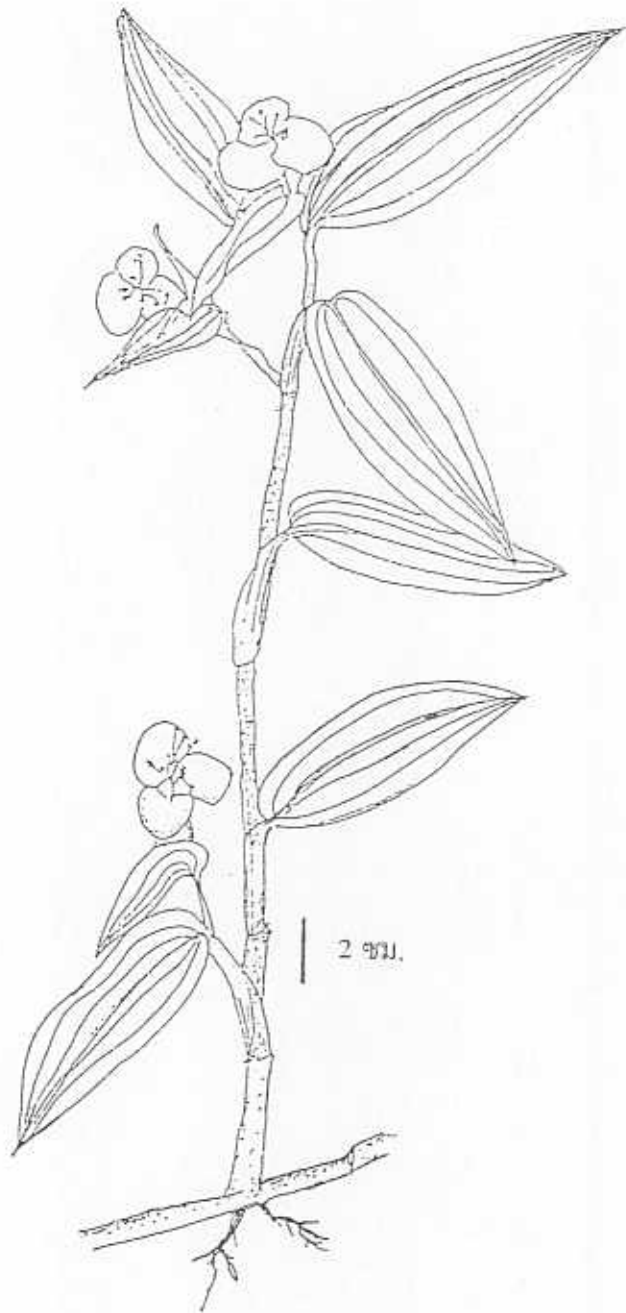
ภาพที่ 8 ลักษณะลำต้นของ *Commelina clavata*

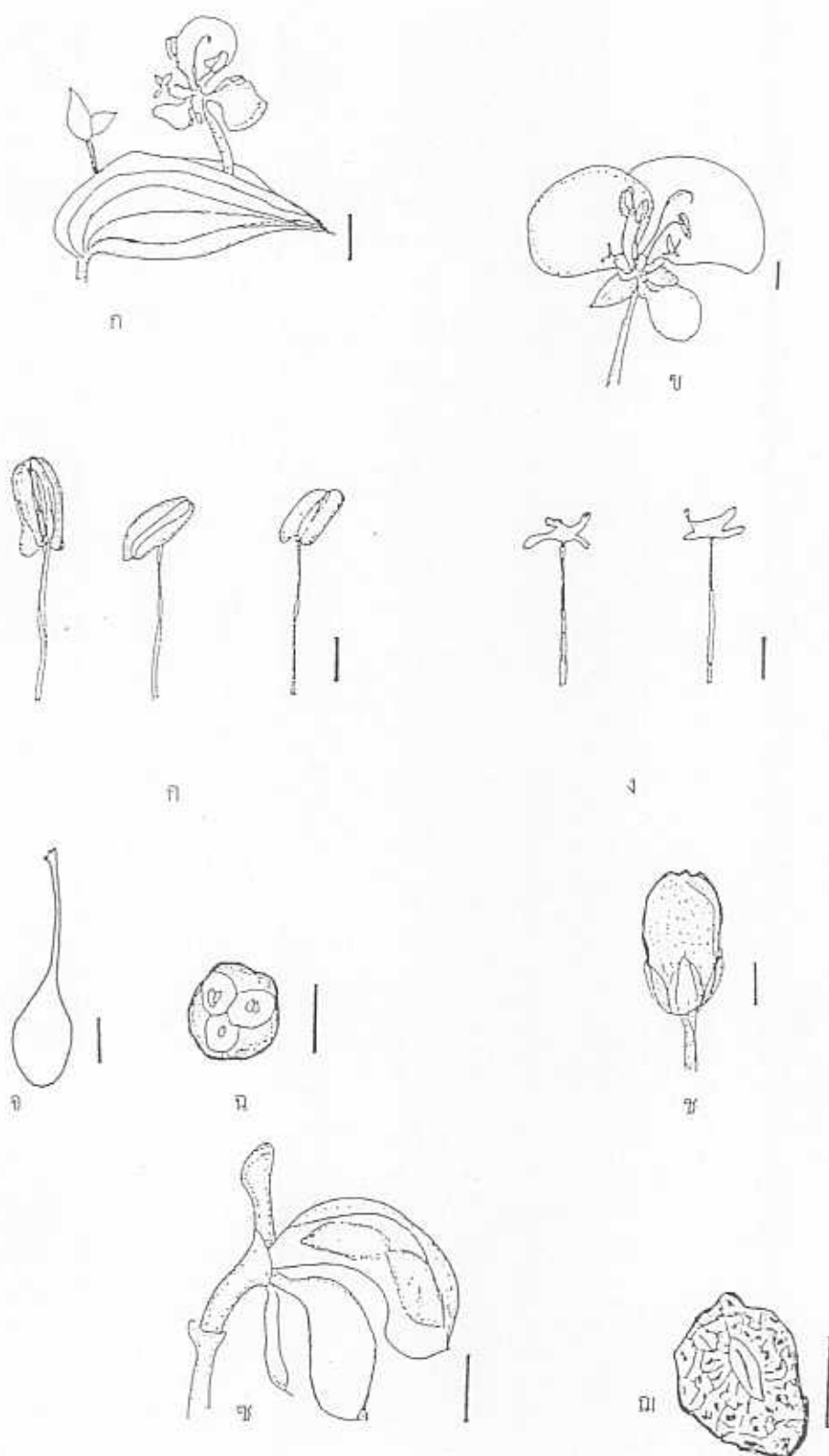
ภาพที่ 9 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Commelina clavata*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน)

จ. เกสรเพศเมีย ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ฌ. การแตกของผล ฉ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

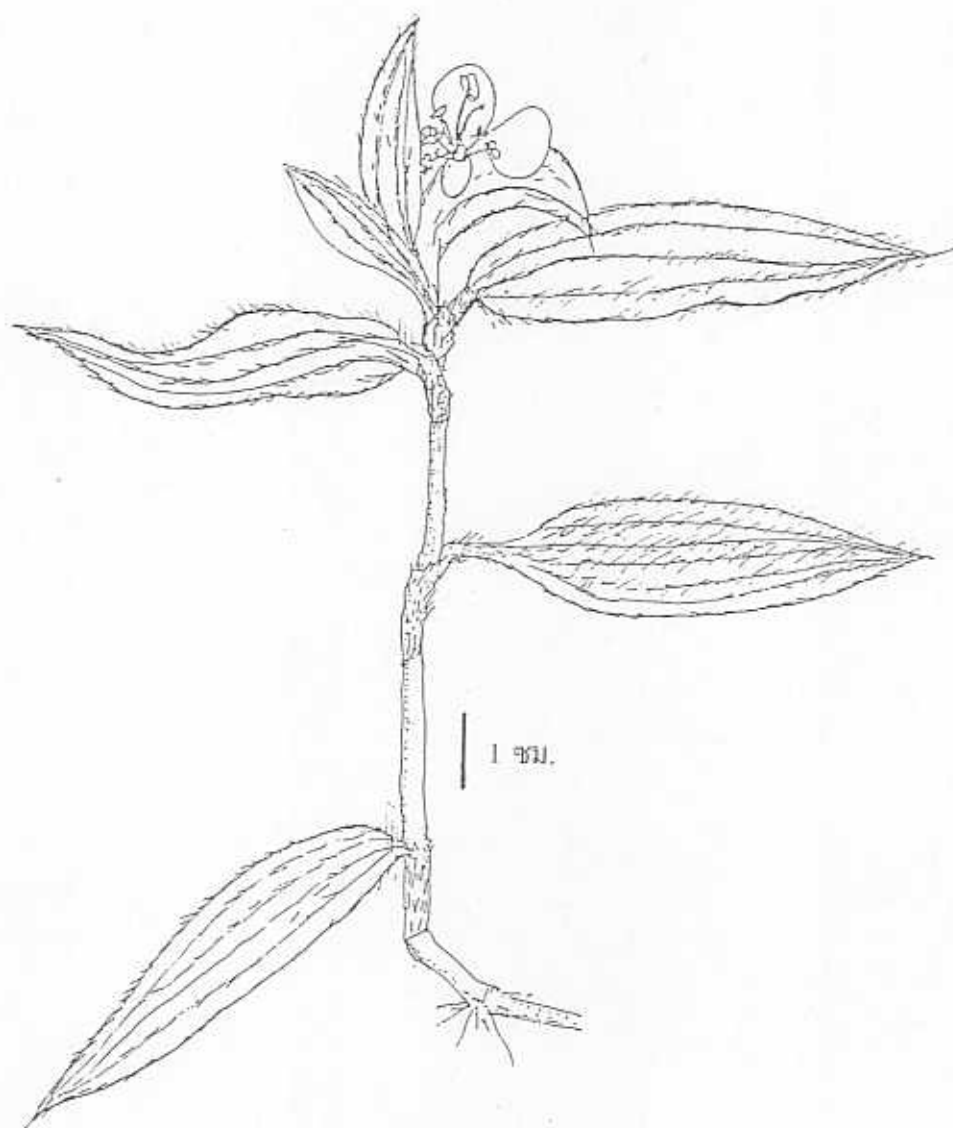

ภาพที่ 10 ลักษณะลำต้นของ *Commelina diffusa*

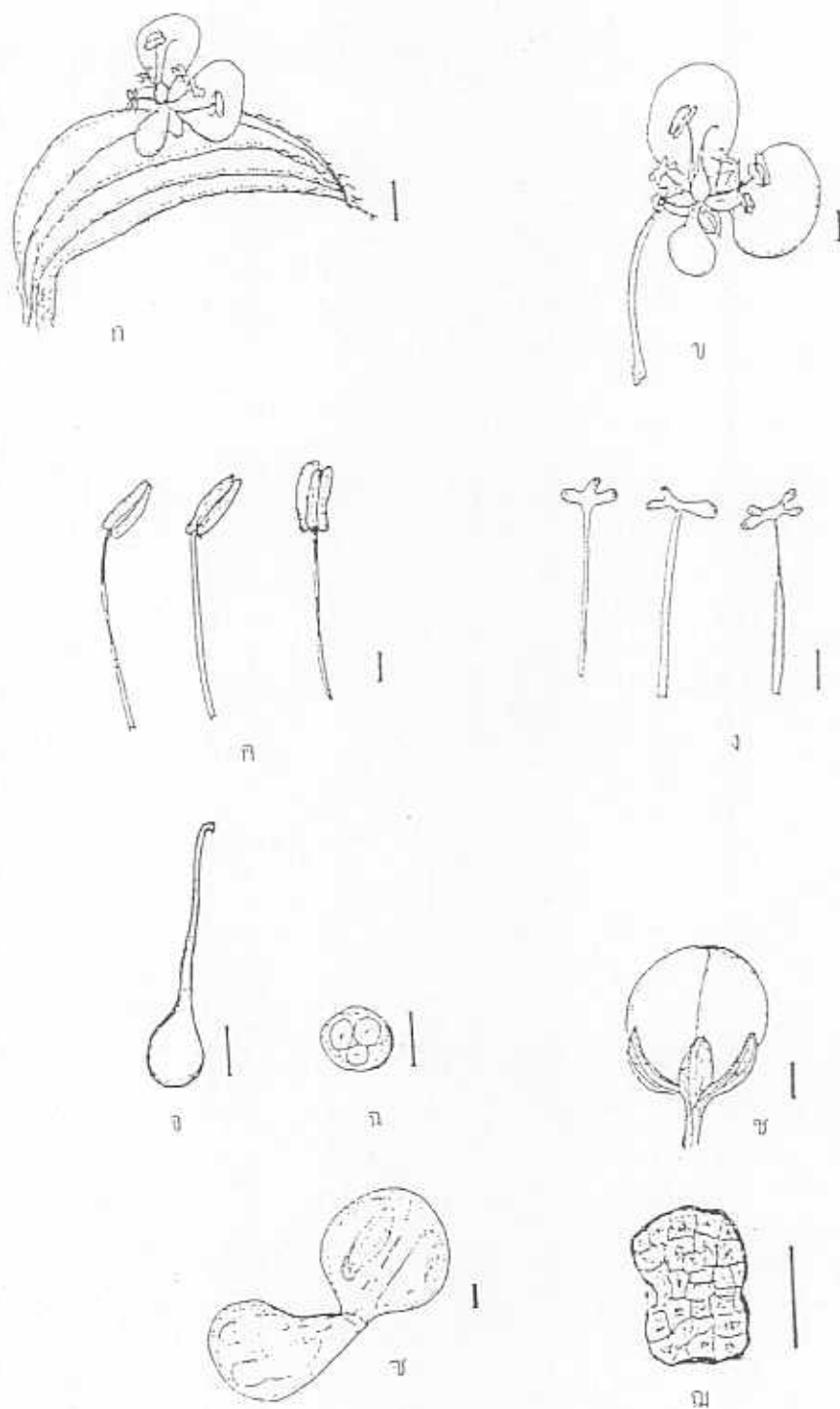

ภาพที่ ๑๑ ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Commelina diffusa*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นามัน) จ. เกสรเพศเมีย
ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ซ. การแตกของผล ฅ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

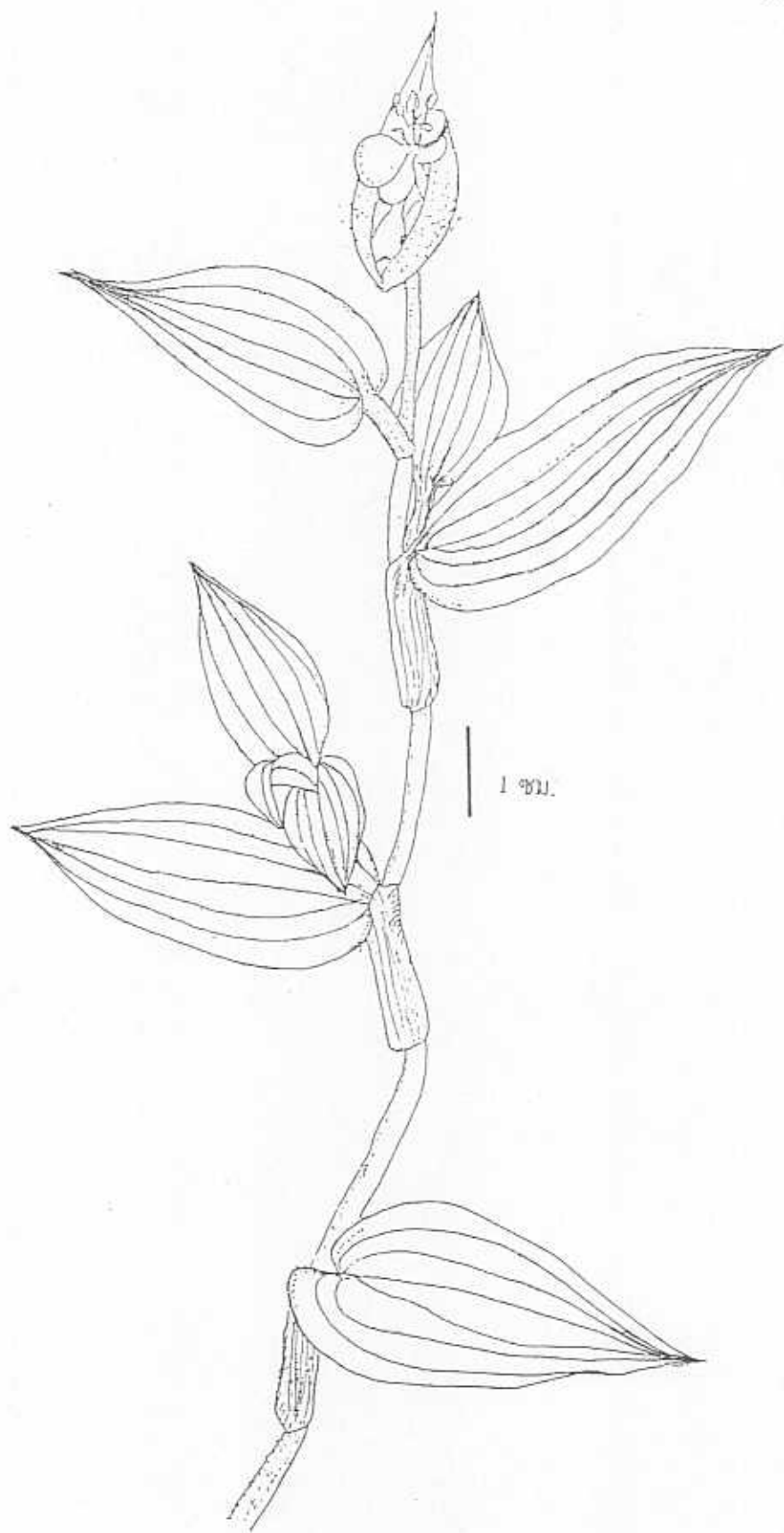
ภาพที่ 12 ลักษณะลำต้นของ *Commelina kurzii*

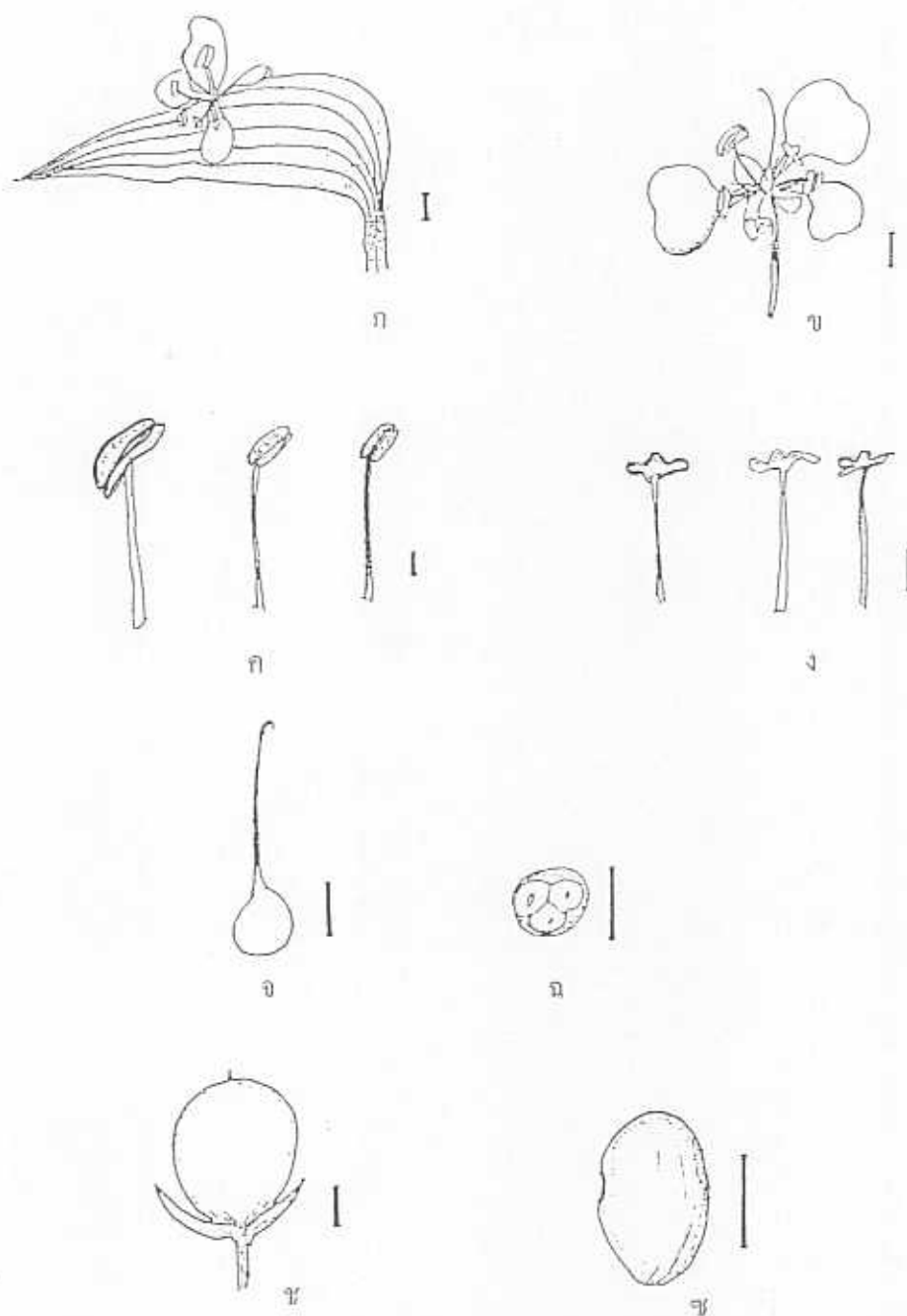
ภาพที่ 13 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Commelina kurzii*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน)

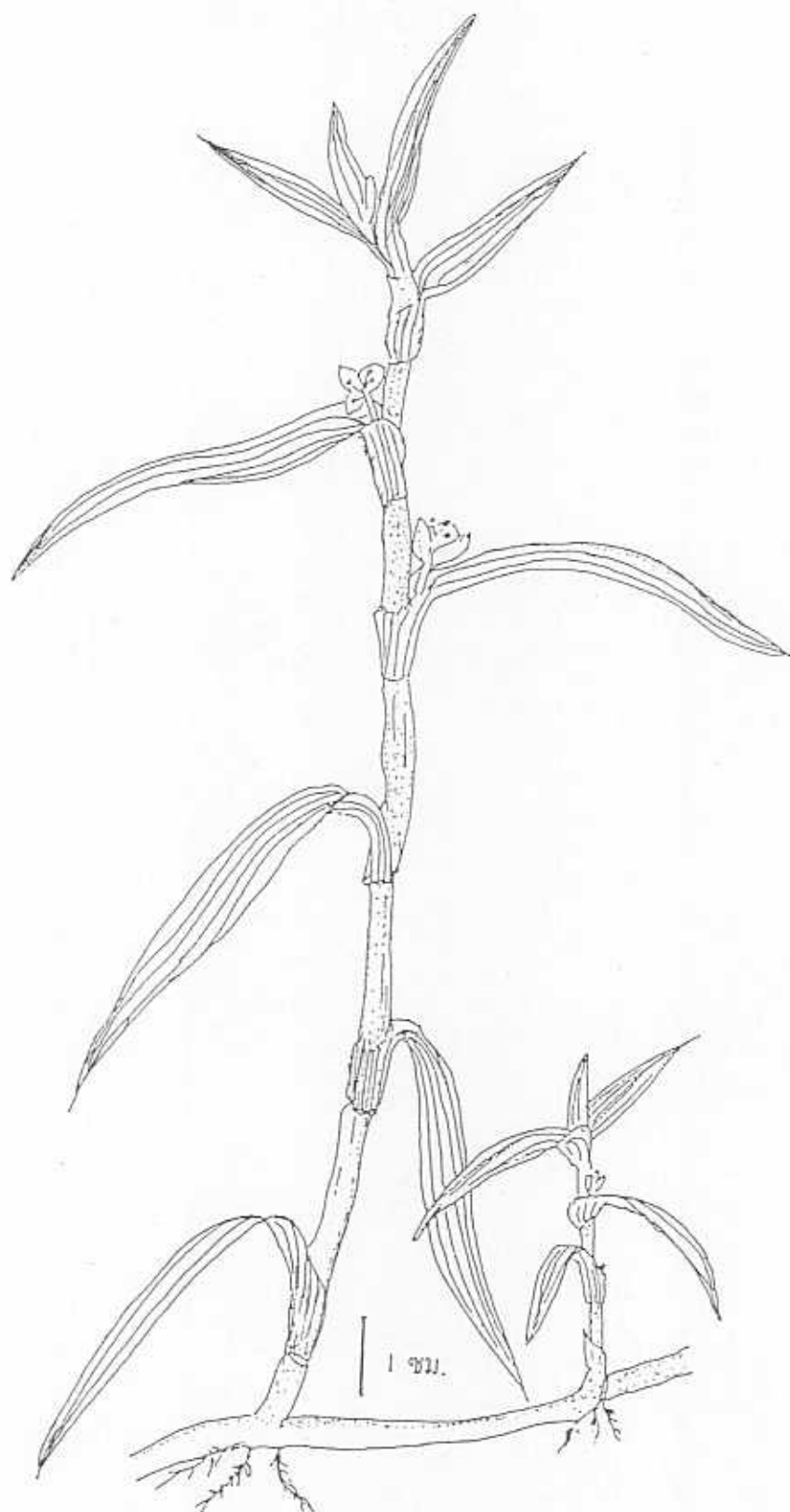
จ. เกสรเพศเมีย ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ซ. การแตกของผล ฌ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

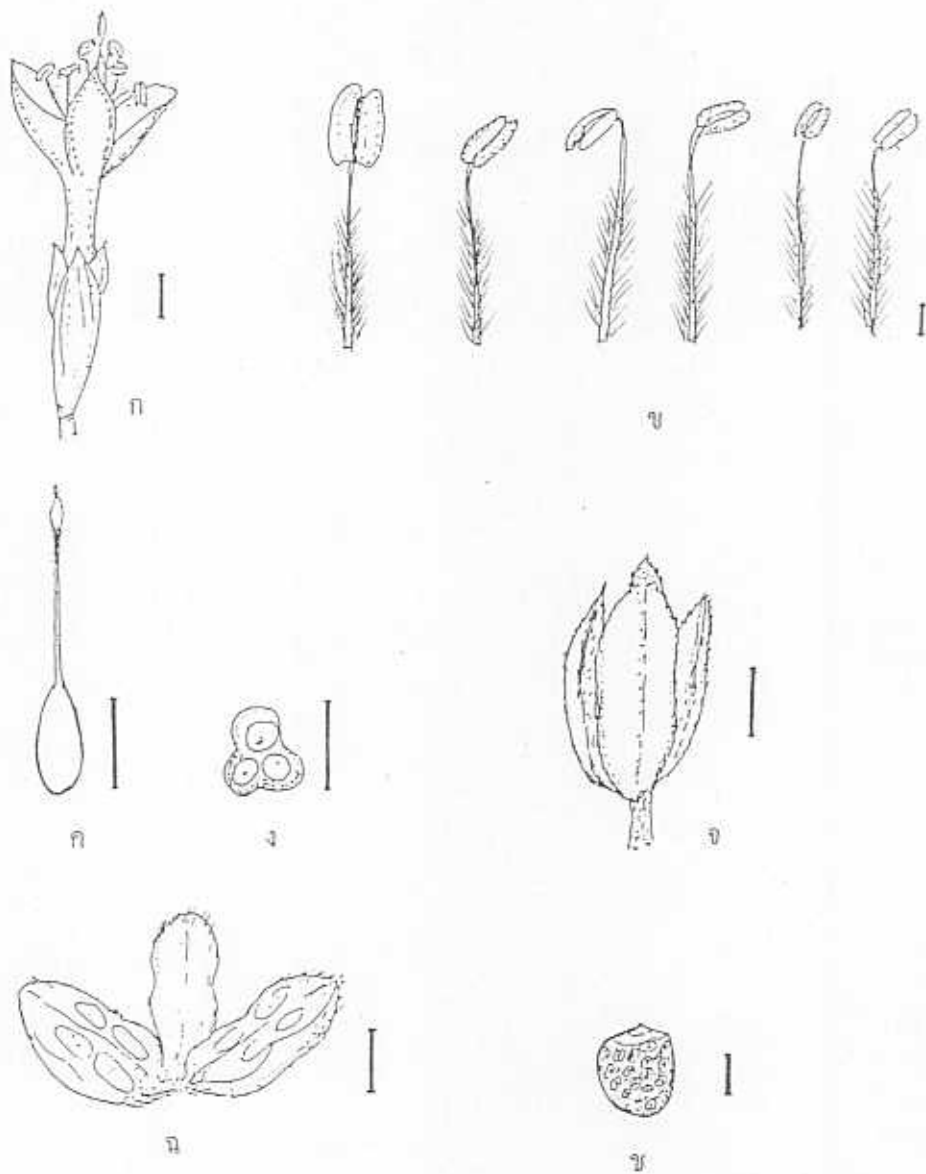
ภาพที่ 14 ลักษณะลำต้นของ *Commelina obliqua*

ภาพที่ 15 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Commelina obliqua*
 ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน)
 จ. เกสรเพศเมีย ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

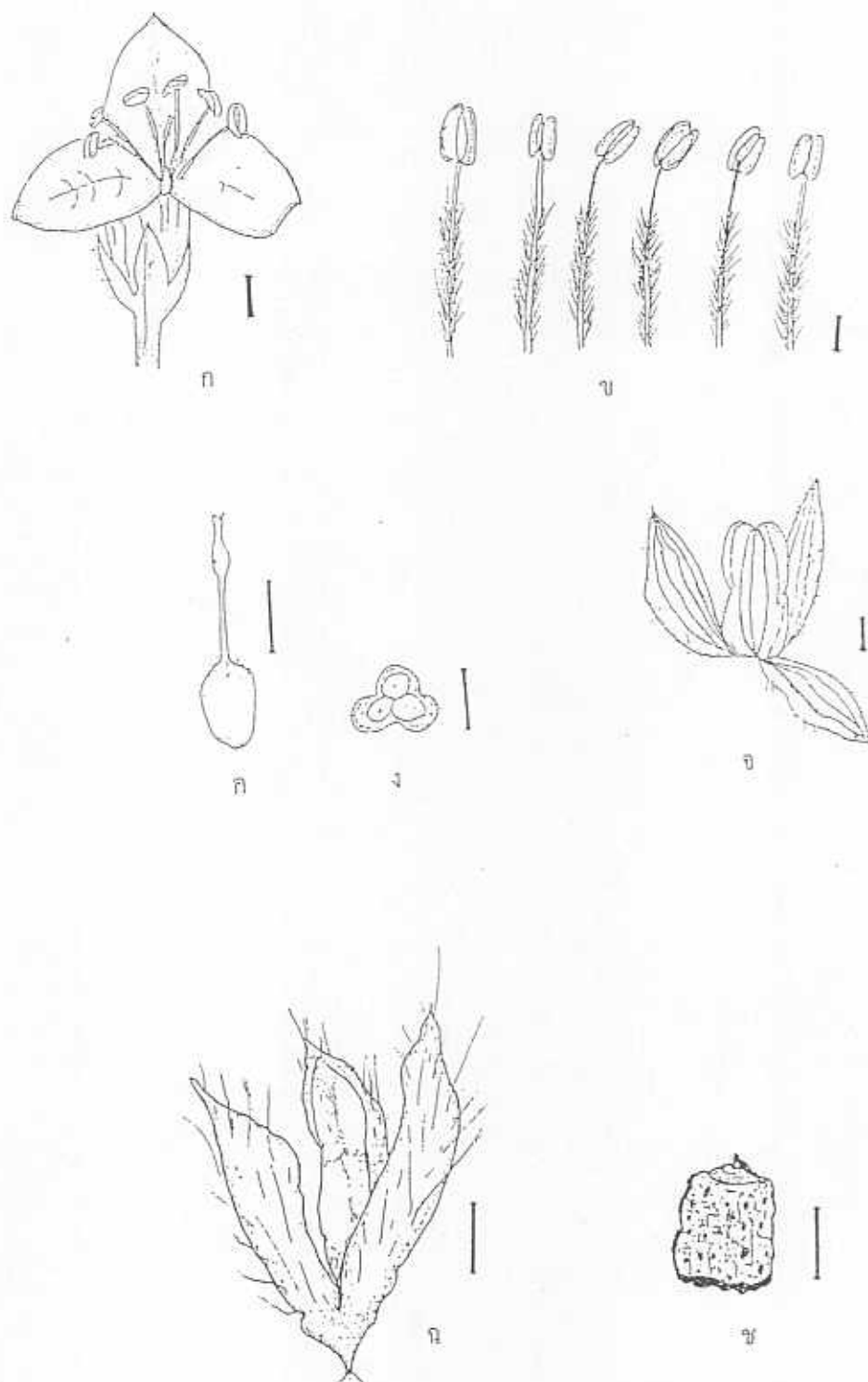
ภาพที่ 16 ลักษณะลำต้นของ *Cyanotis axillaris*

ภาพที่ 17 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Cyanotis axillaris*
 ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศเมีย ง. รังไข่ผ่าตามขวาง
 จ. ผล ฉ. การแตกของผล ช. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

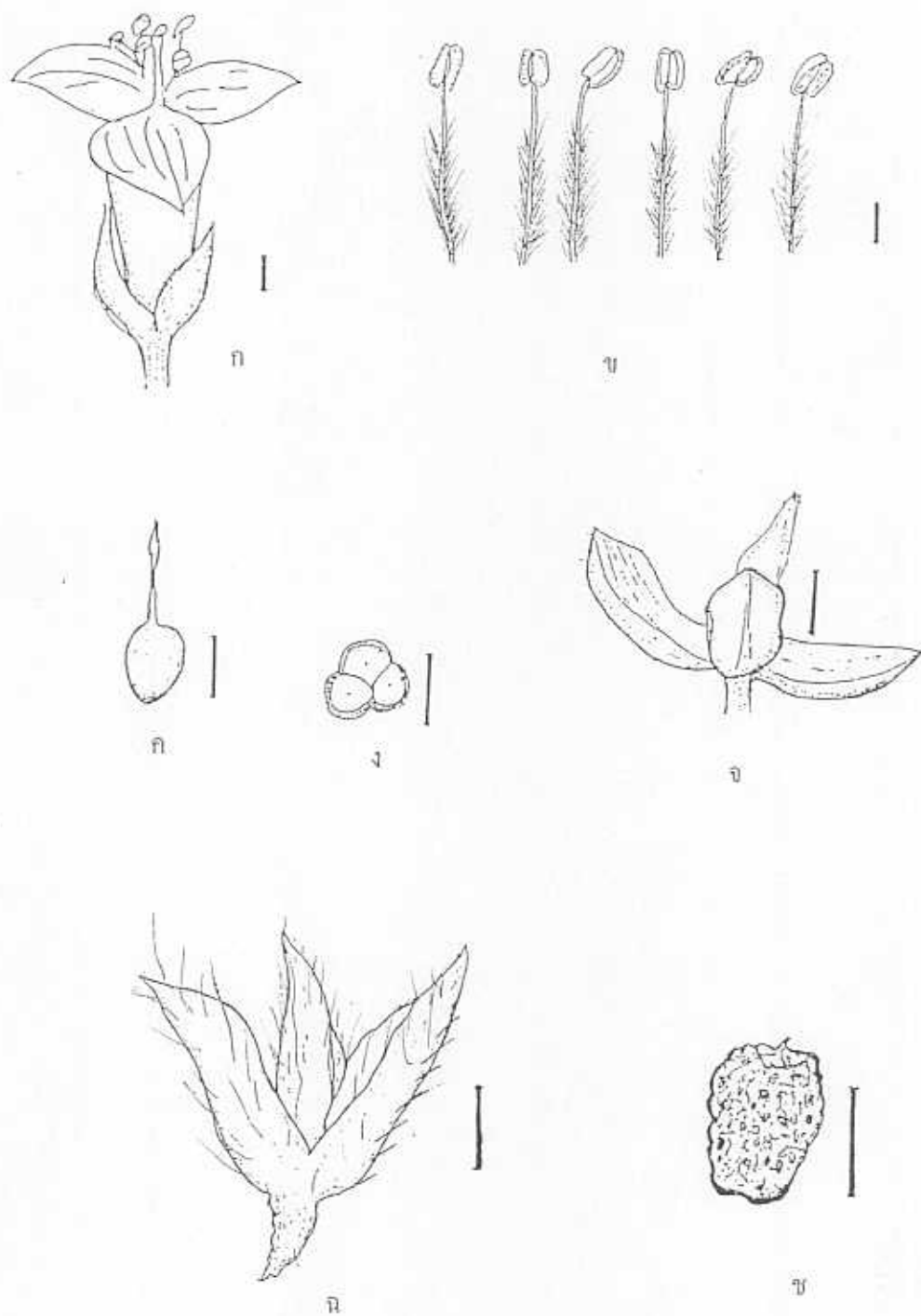
ภาพที่ 18 ลักษณะลำต้นของ *Cyanotis barbata*

ภาพที่ 19 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Cyanotis barbata*
 ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สับฐาน) ค. เกสรเพศเมีย ง. รังไข่ผ่าตามขวาง
 จ. ผล ฉ. การแตกของผล ช. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

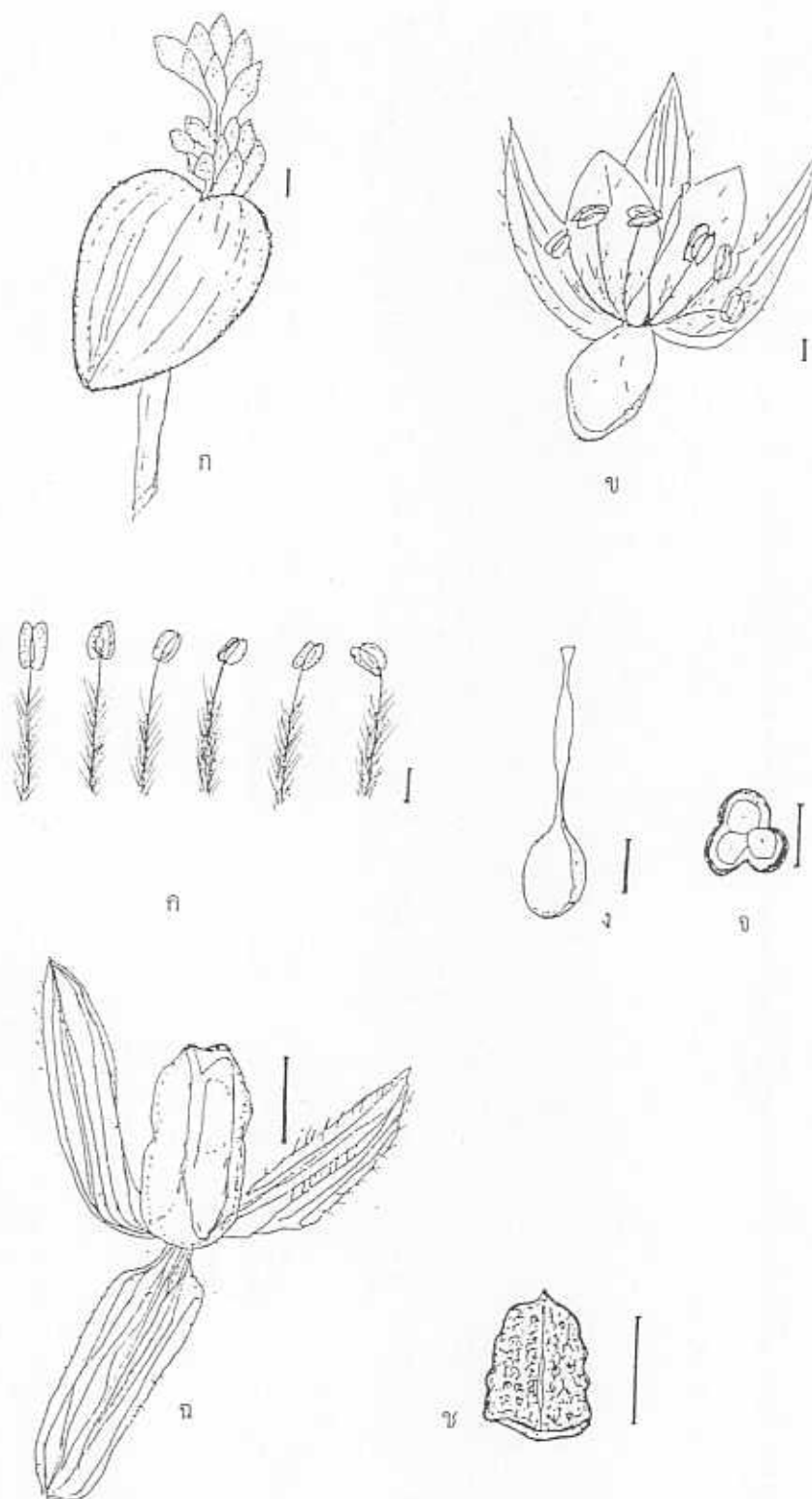
ภาพที่ 20 ลักษณะลำต้นของ *Cyanotis cristata*

ภาพที่ 21 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Cyanotis cristata*
 ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศเมีย ง. รังไข่ผ่าตามขวาง
 จ. ผล ฉ. การแตกของผล ช. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

ภาพที่ 22 ลักษณะลำต้นของ *Cyanotis villosa*

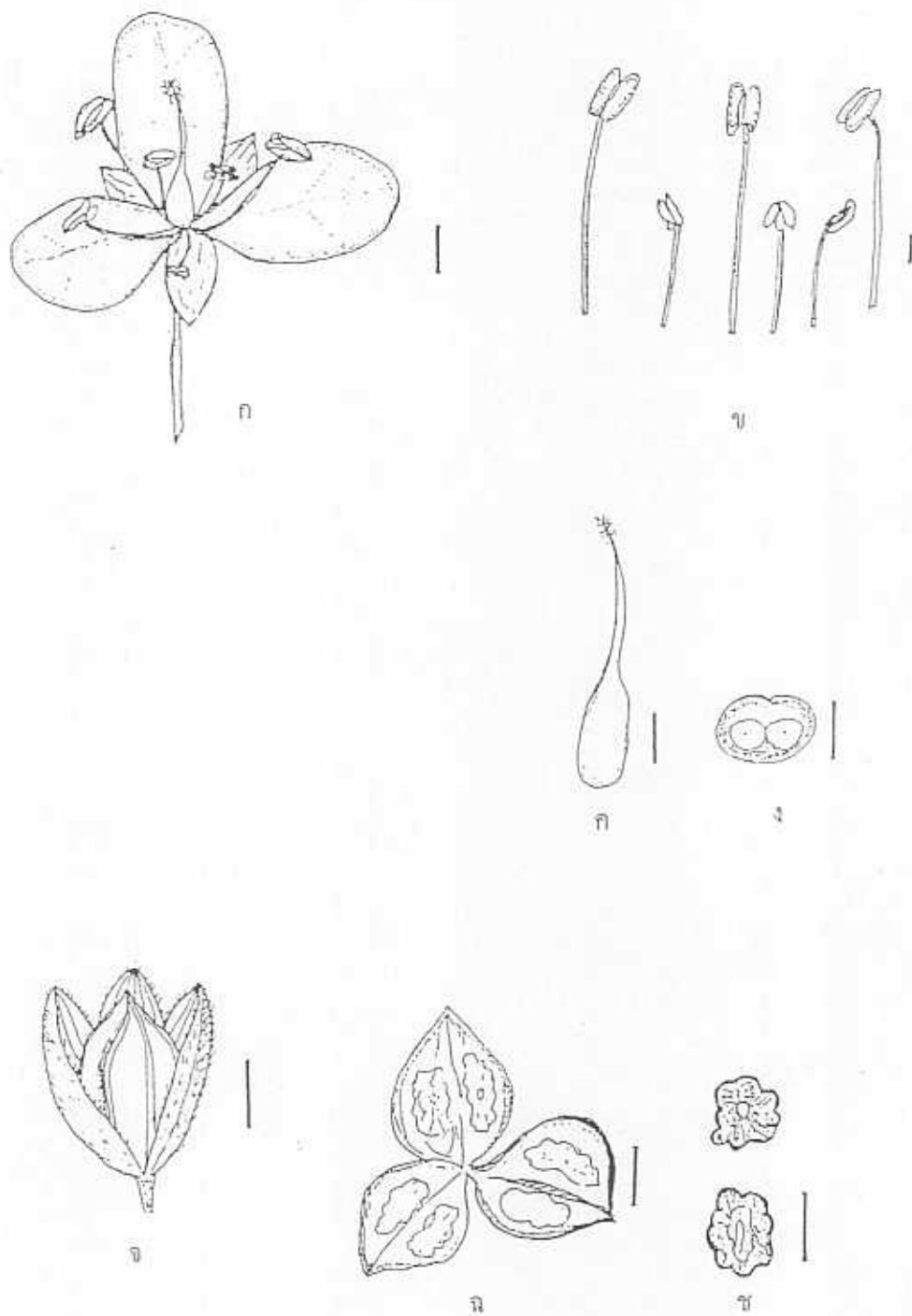
ภาพที่ 23 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Cyanotis villosa*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ) ง. เกสรเพศเมีย

จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

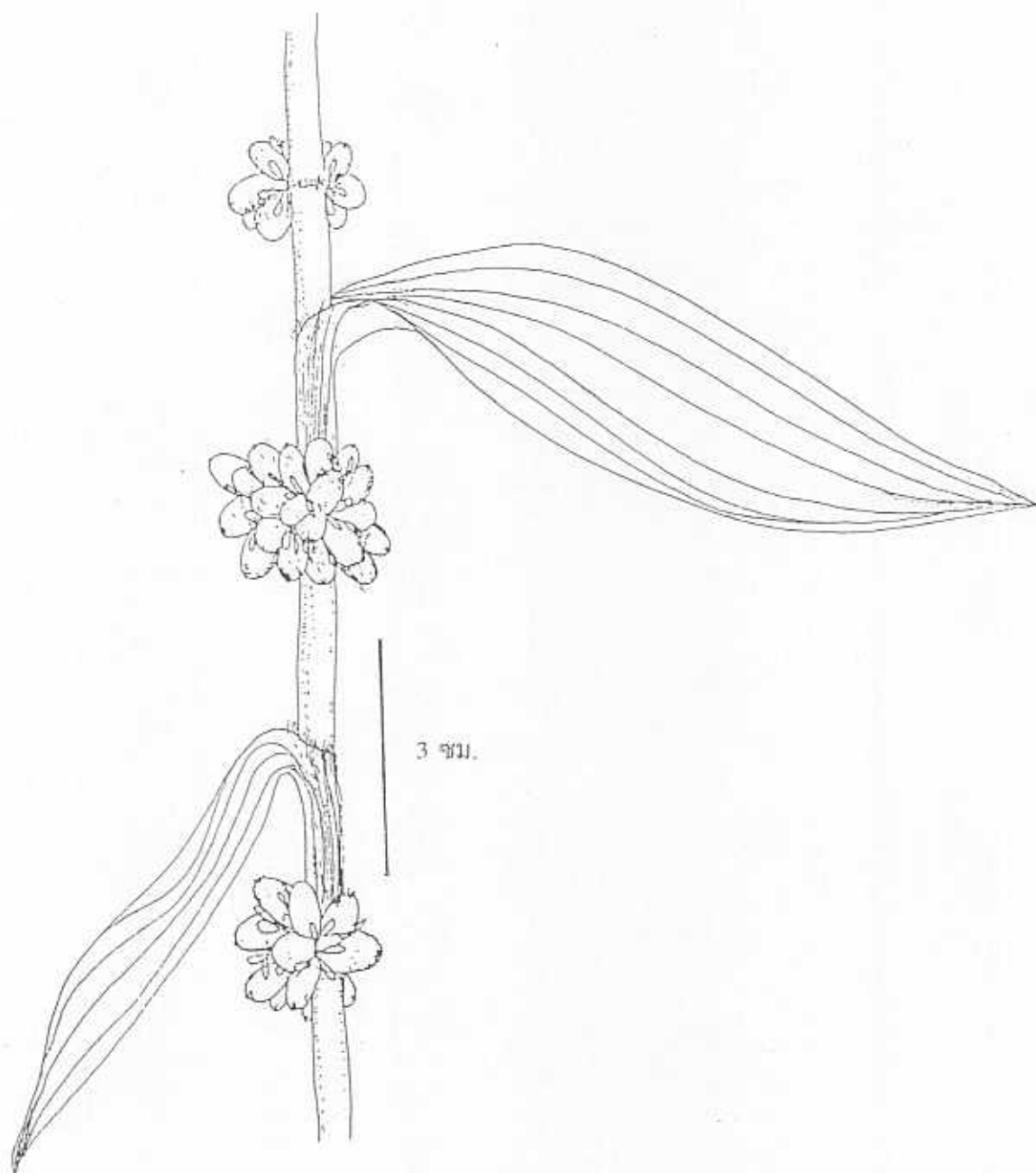
ภาพที่ 24 ลักษณะลำต้นของ *Floscopa scandens*

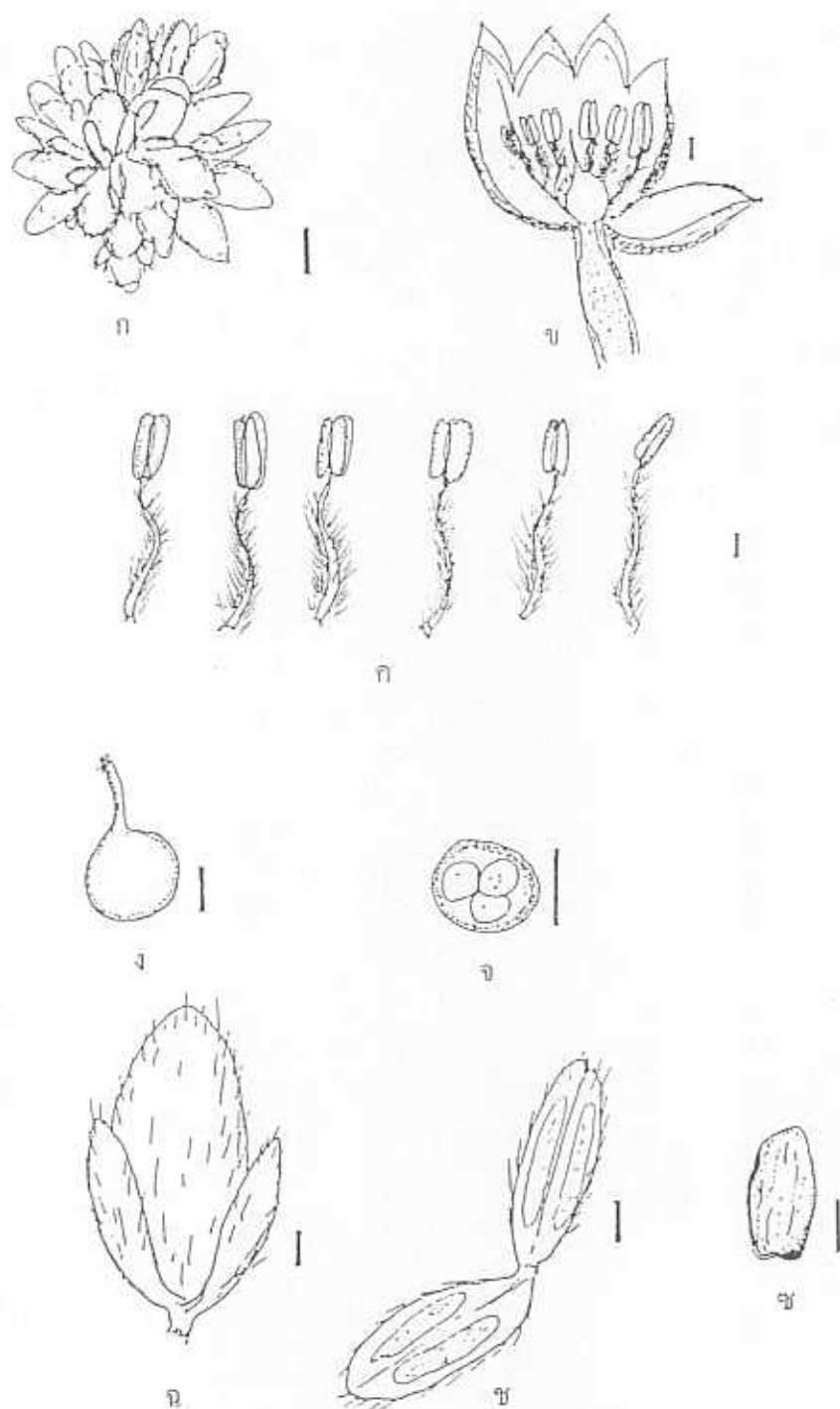
ภาพที่ 25 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Floscopa scandens*

ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศเมีย ง. รังไข่ผ่าตามขวาง

ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง จ. ผล ฉ. การแตกของผล ช. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

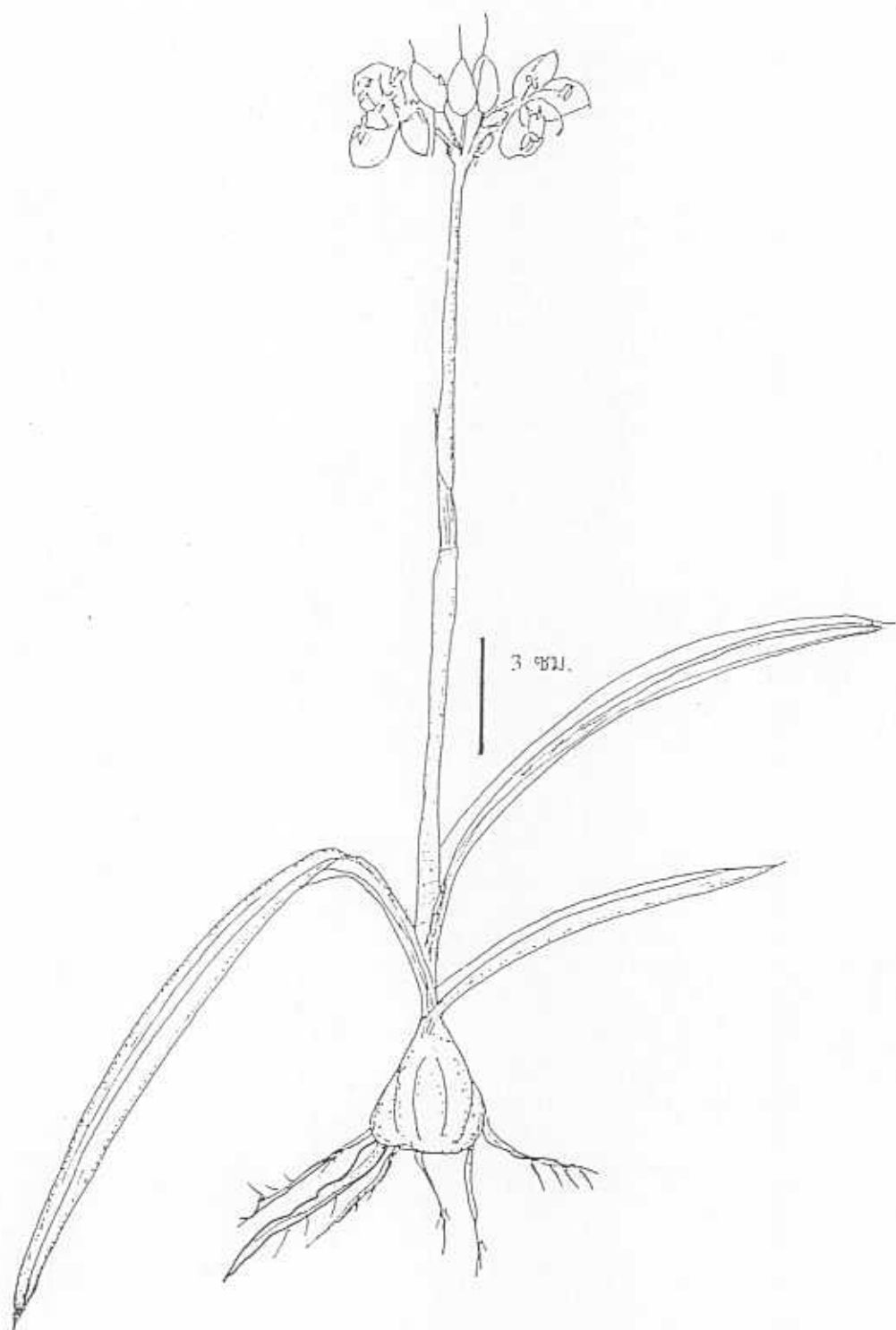
ภาพที่ 26 ลักษณะลำต้นของ *Forrestia griffithii*

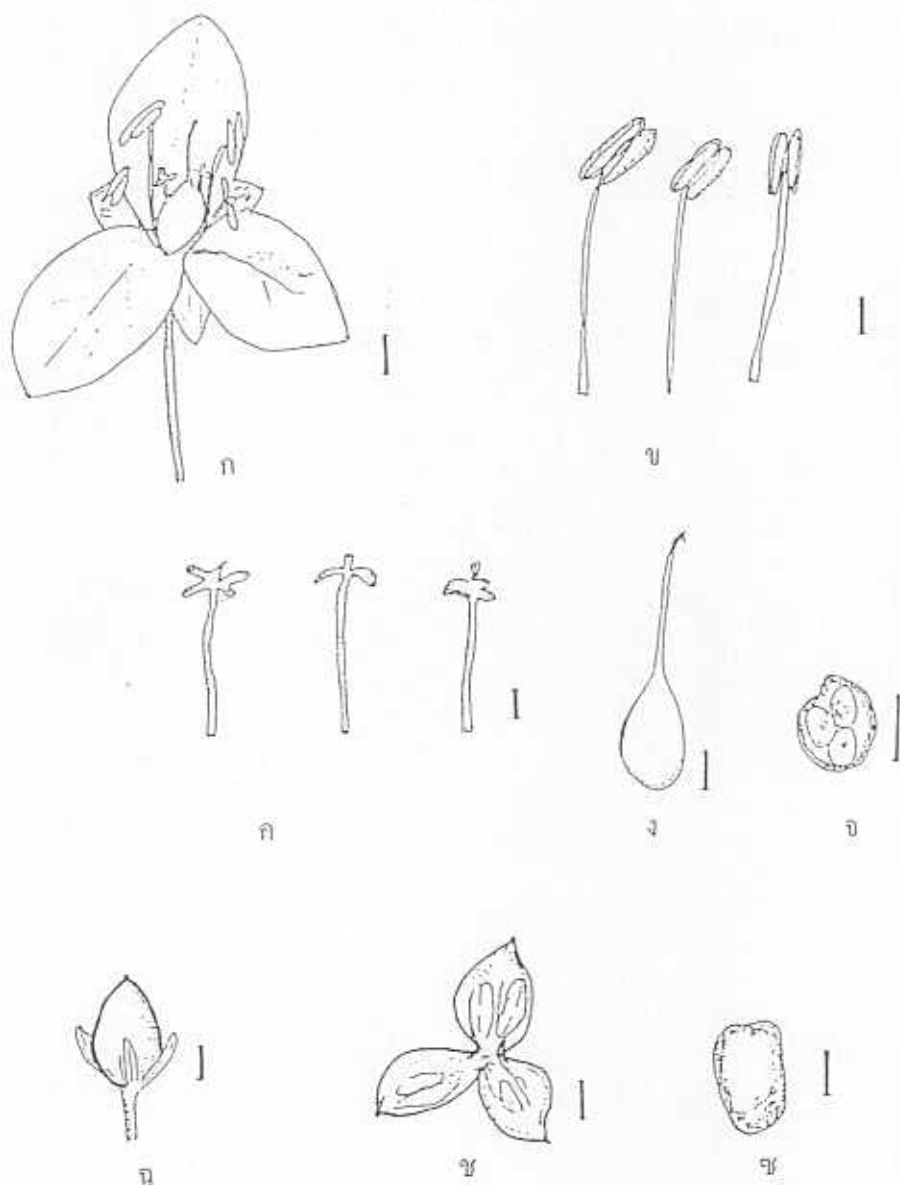
ภาพที่ 27 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Forrestia griffithii*

ก. ช่อดอก ข. ดอก ค. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ง. เกสรเพศเมีย

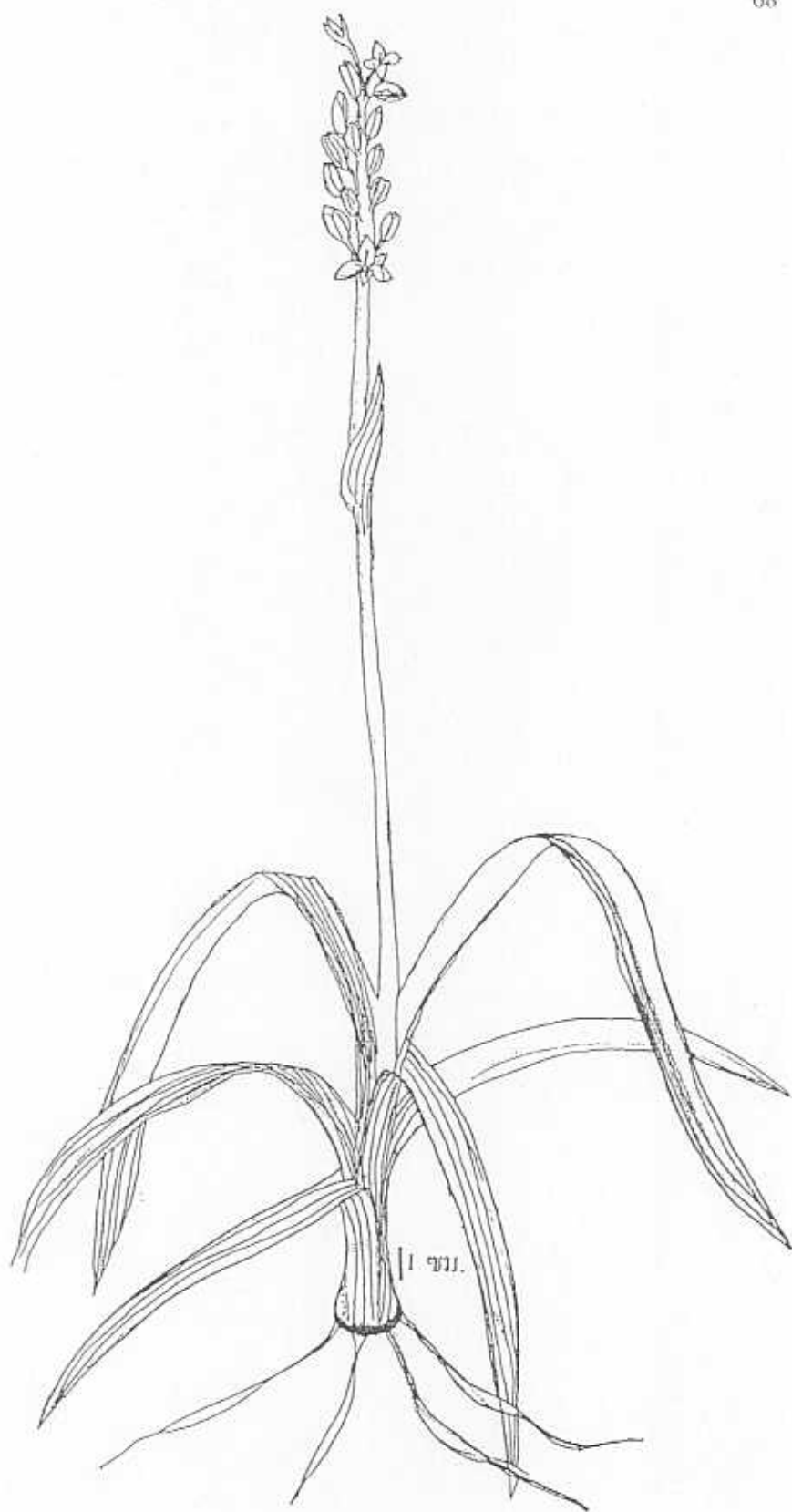
จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

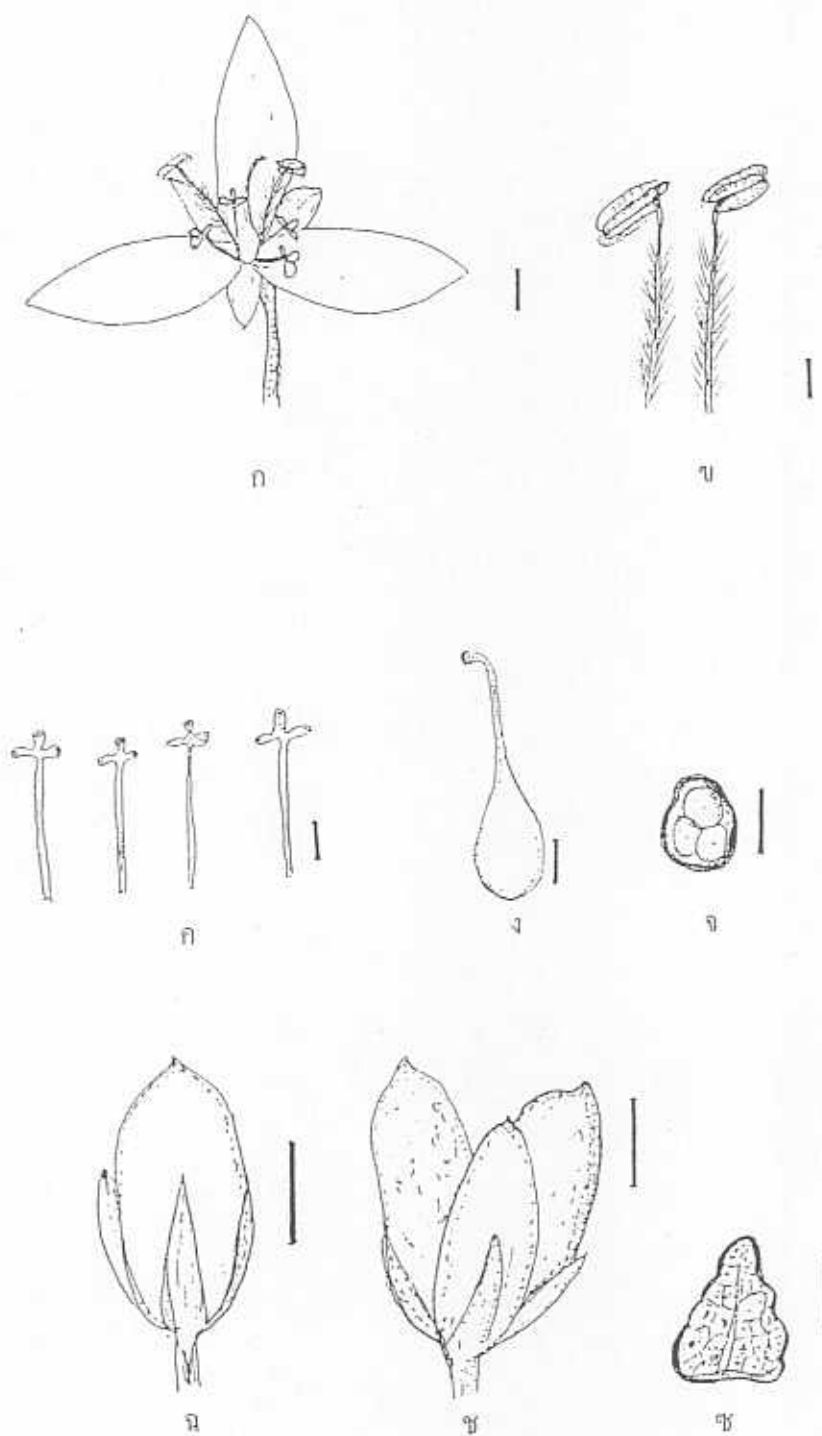
ภาพที่ 28 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia gigantea*

ภาพที่ 29 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia gigantea*
 ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน) ง. เกสรเพศเมีย
 จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

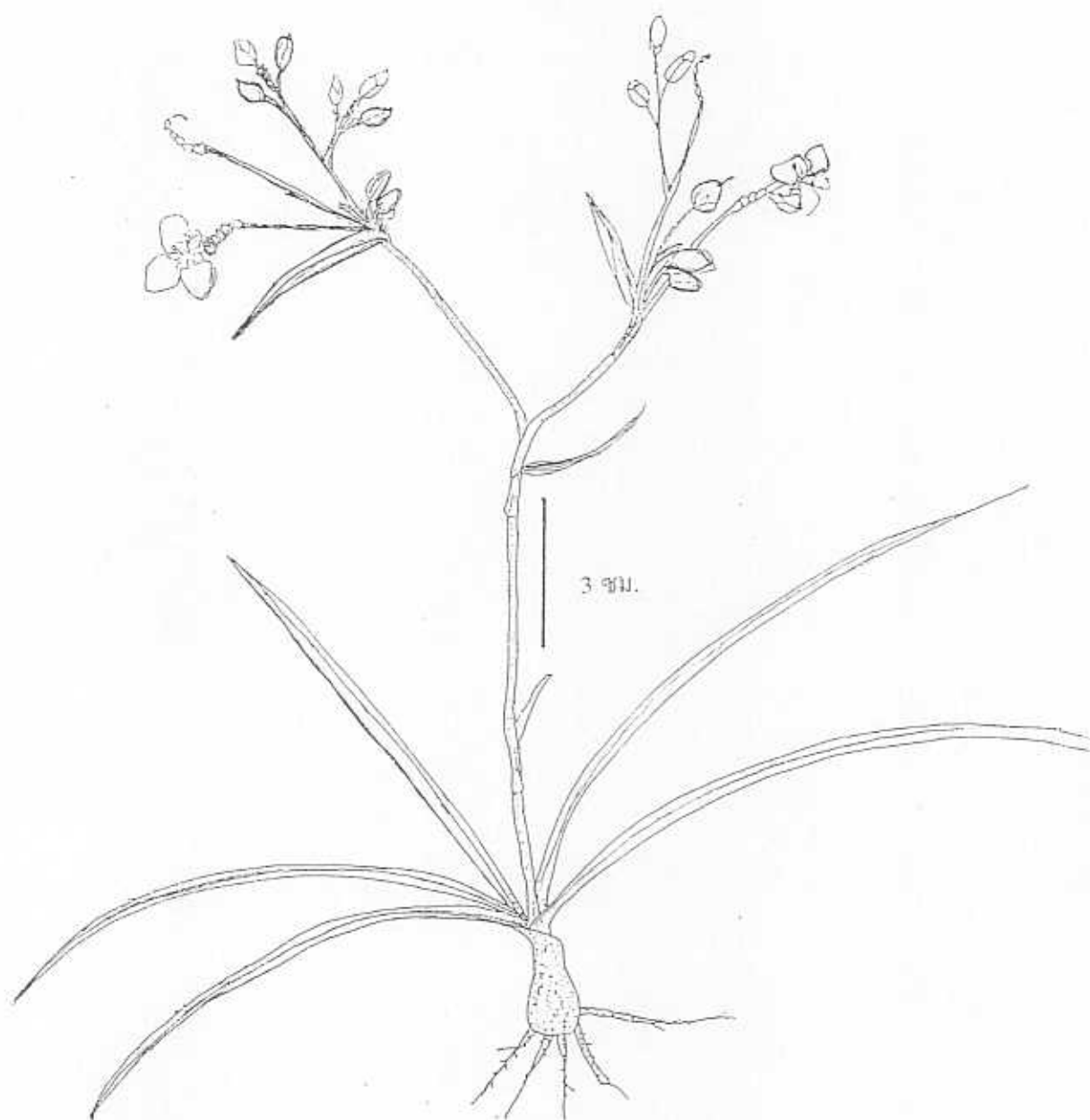

ภาพที่ 30 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia medica*

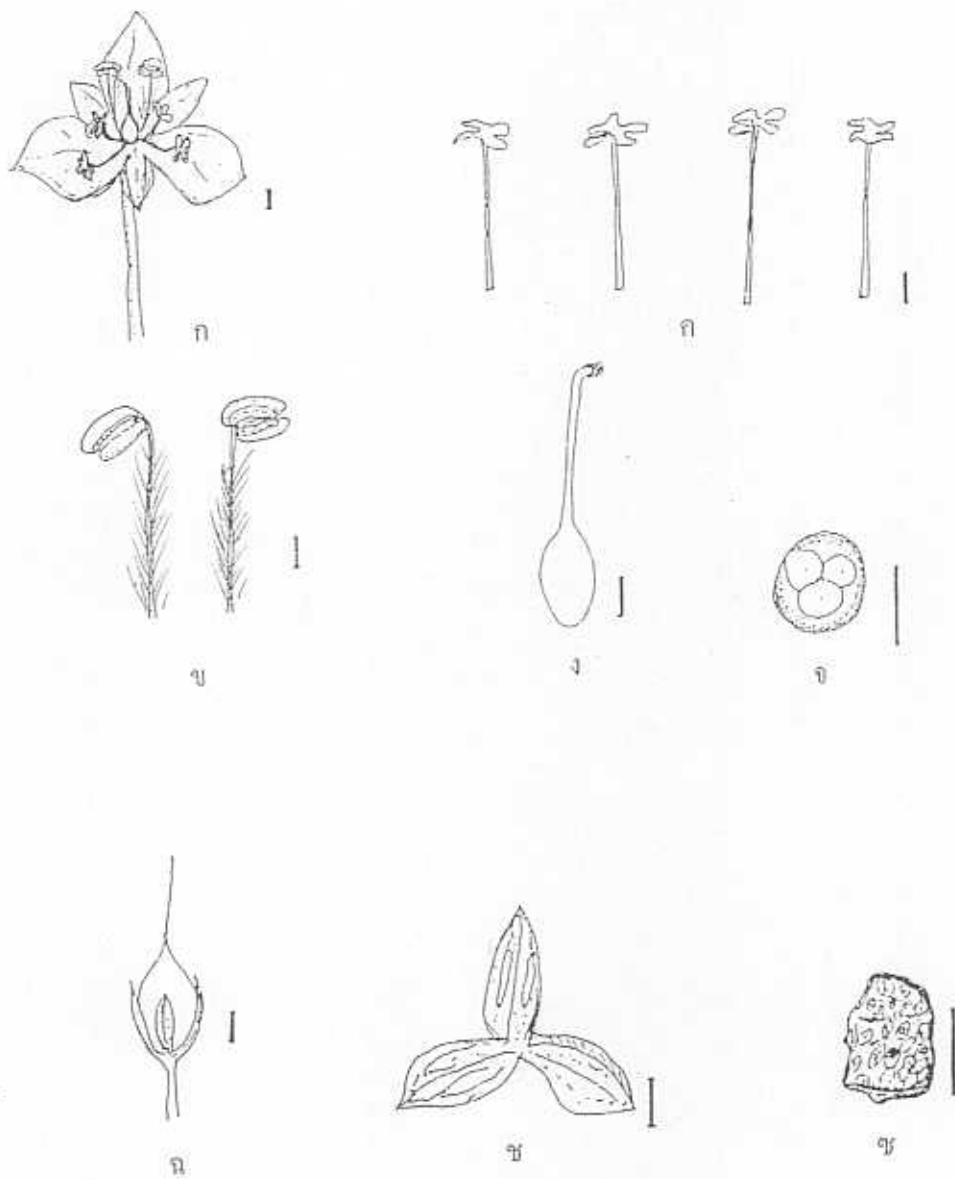

ภาพที่ 31 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia medica*

ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน) ง. เกสรเพศเมีย
 จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. เกสรแตกของผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

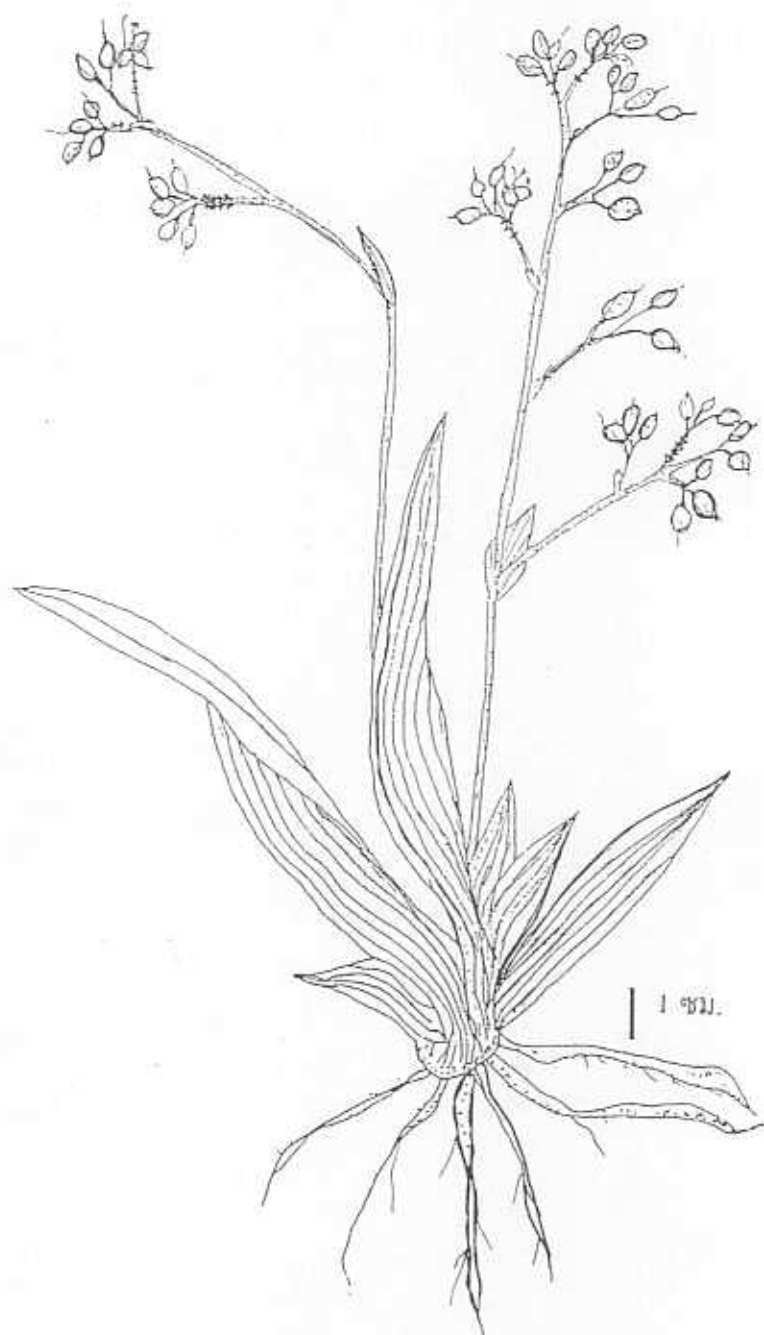

ภาพที่ 32 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia nudiflora*

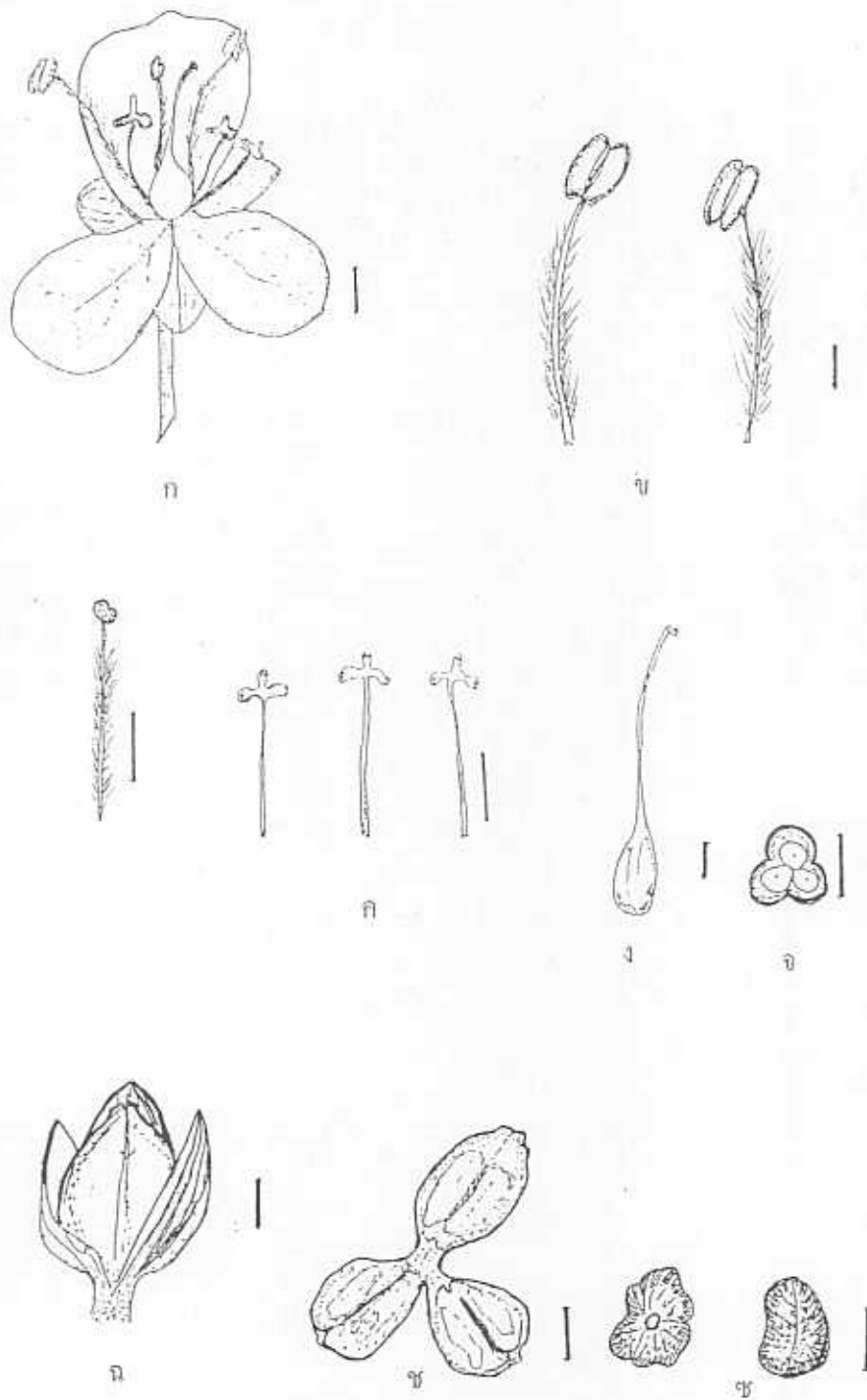

ภาพที่ 33 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia nudiflora*

ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน) ง. เกสรเพศเมีย
 จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ช. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

ภาพที่ 34 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia scapiflorum*

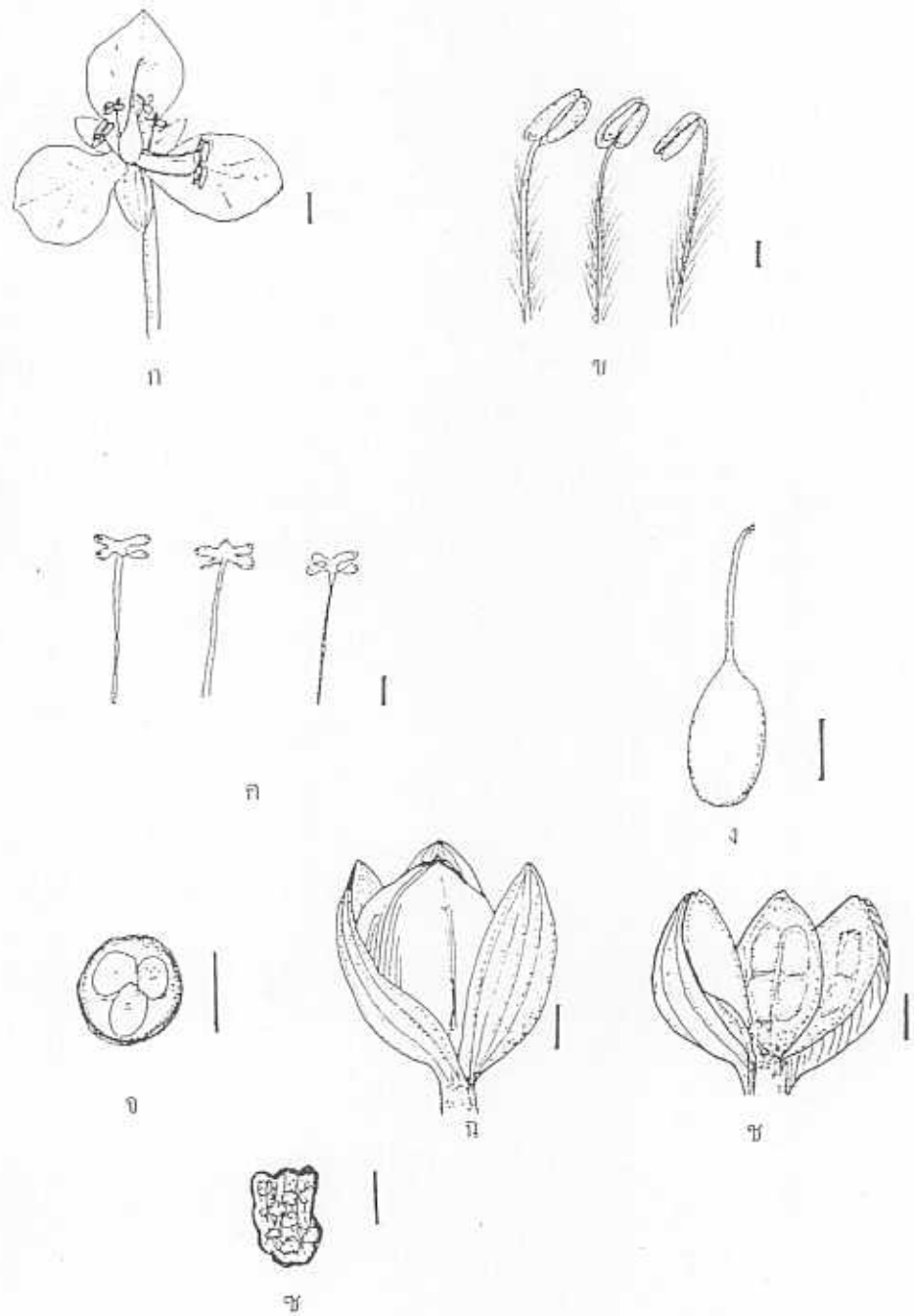

ภาพที่ 35 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia scapiflorum*

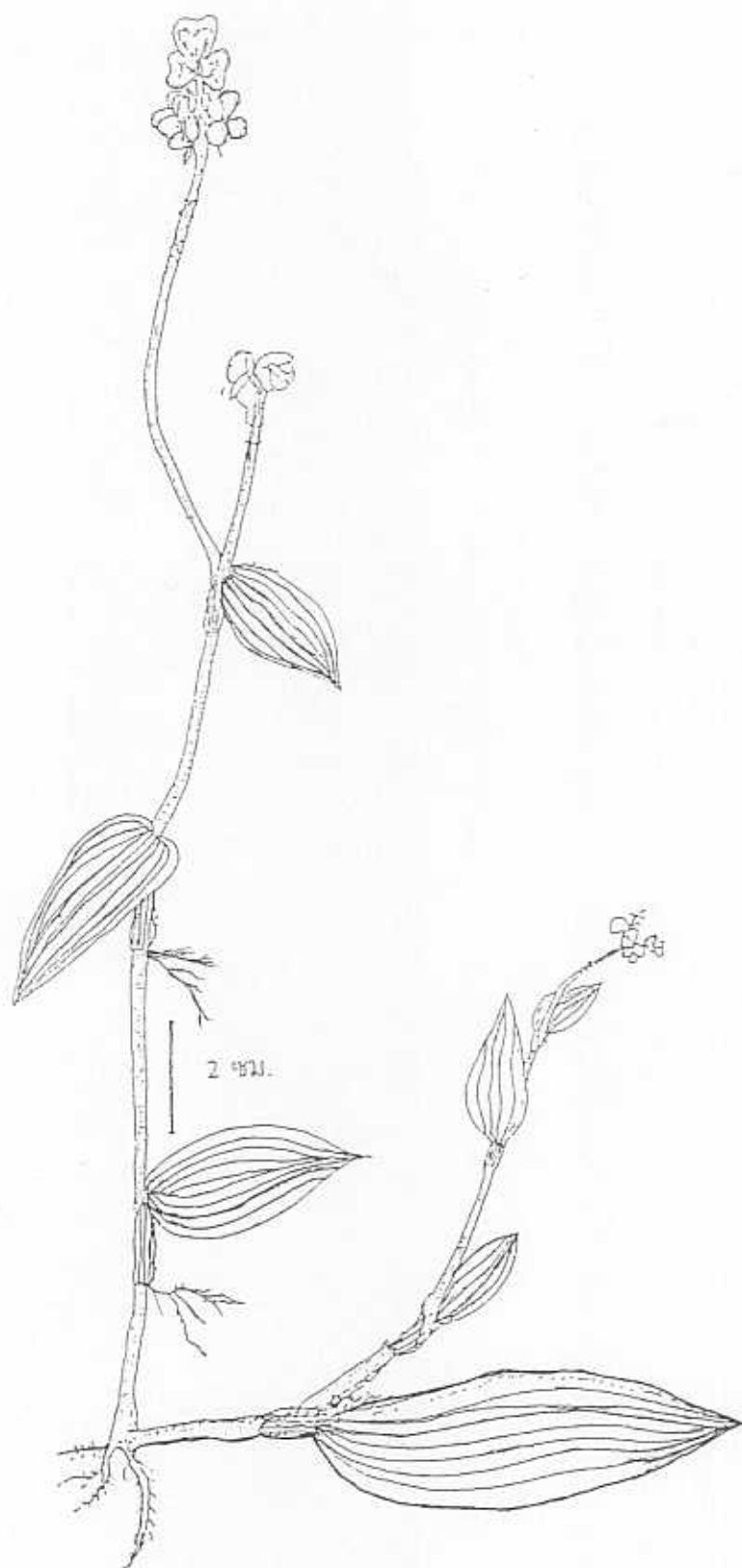
ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน) ง. เกสรเพศเมีย
 จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

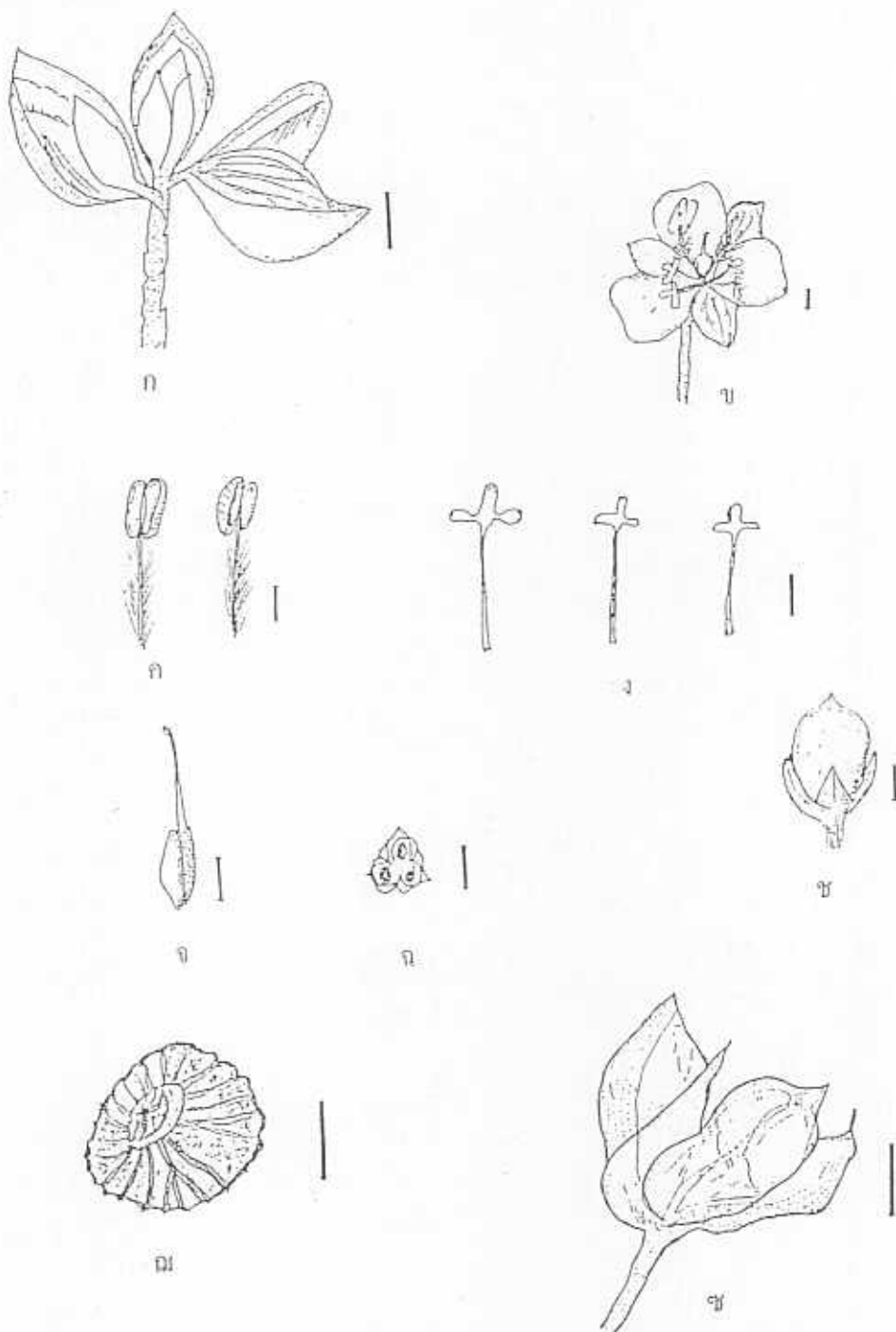
ภาพที่ 36 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia spectabilis*

ภาพที่ 37 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia spectabilis*
 ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน) ง. เกสรเพศเมีย
 จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

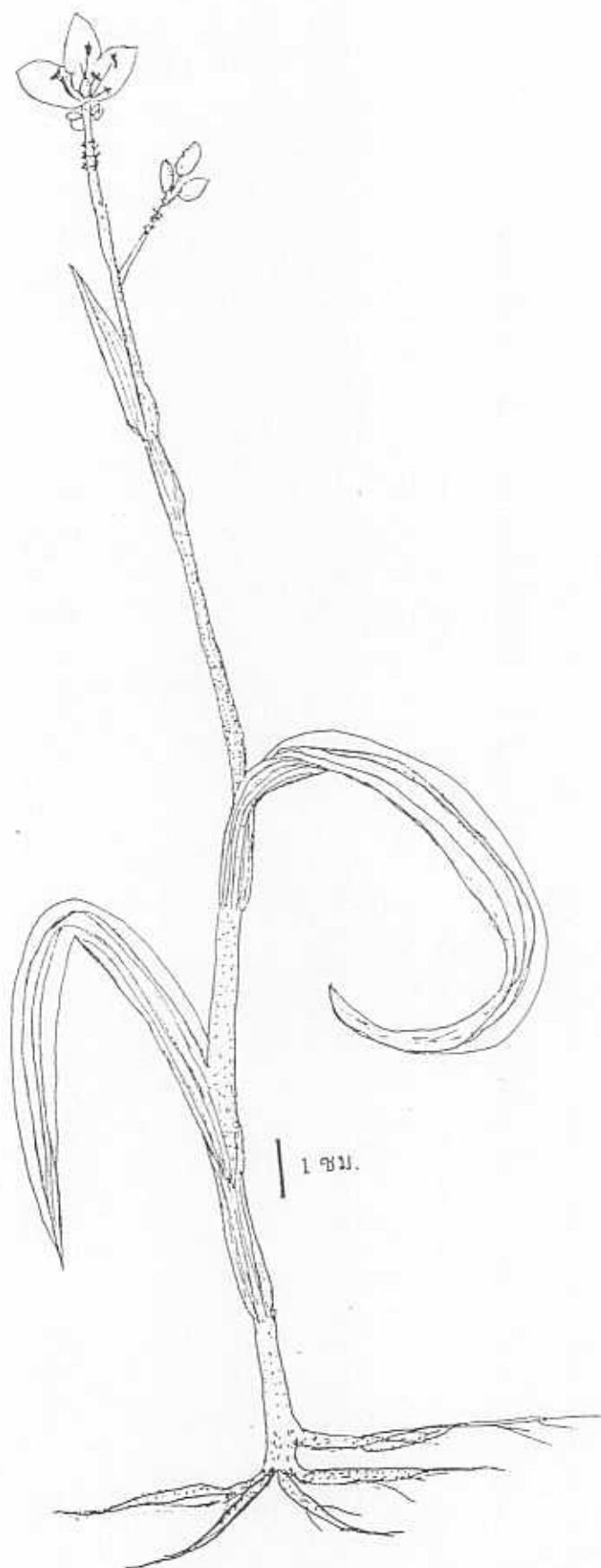
ภาพที่ 38 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia spirata*

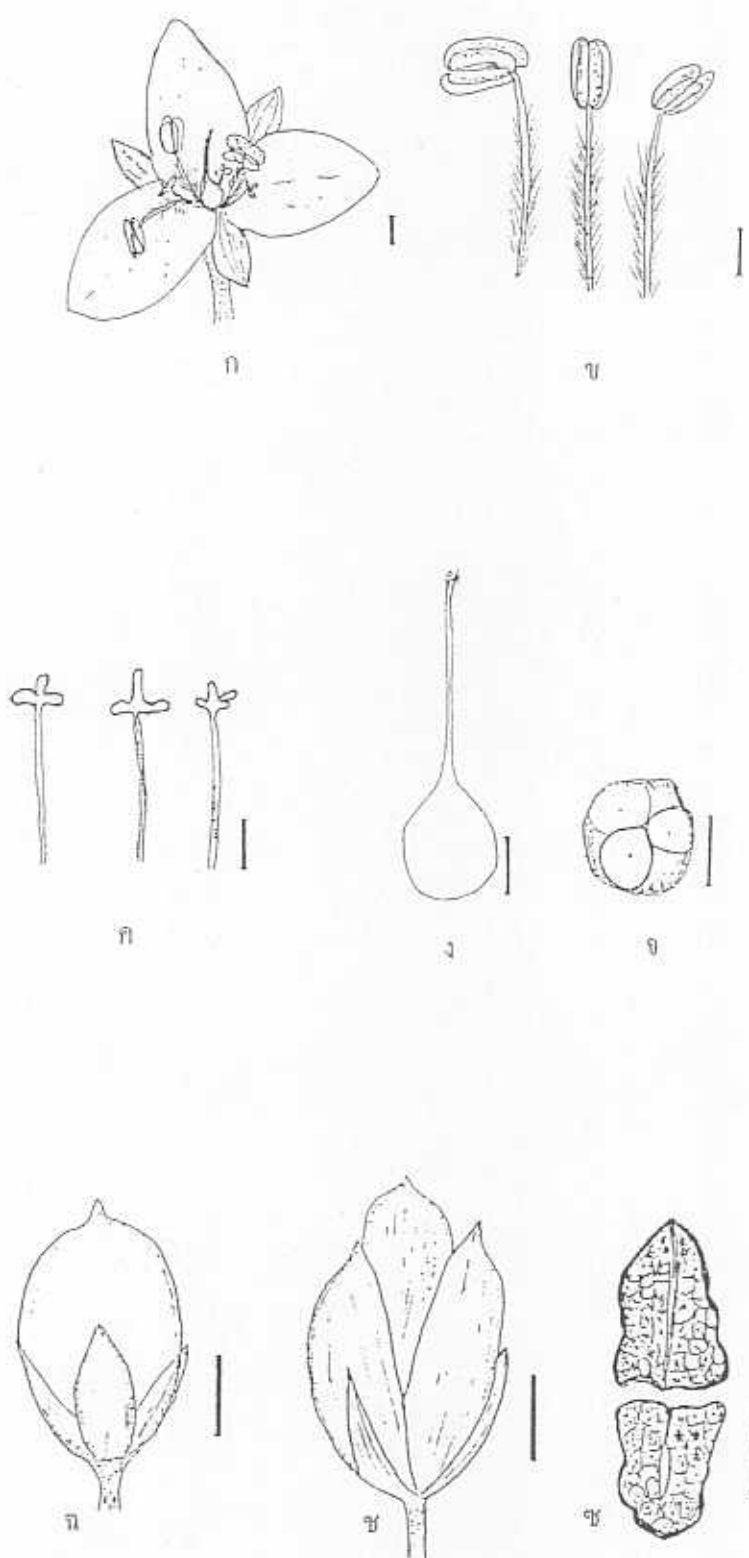
ภาพที่ 39 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia spirata*

ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ที่ฝ่อ ง. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน)

จ. เกสรเพศเมีย ฉ. รังไข่ผ่าตามขวาง ช. ผล ซ. การแตกของผล ฅ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

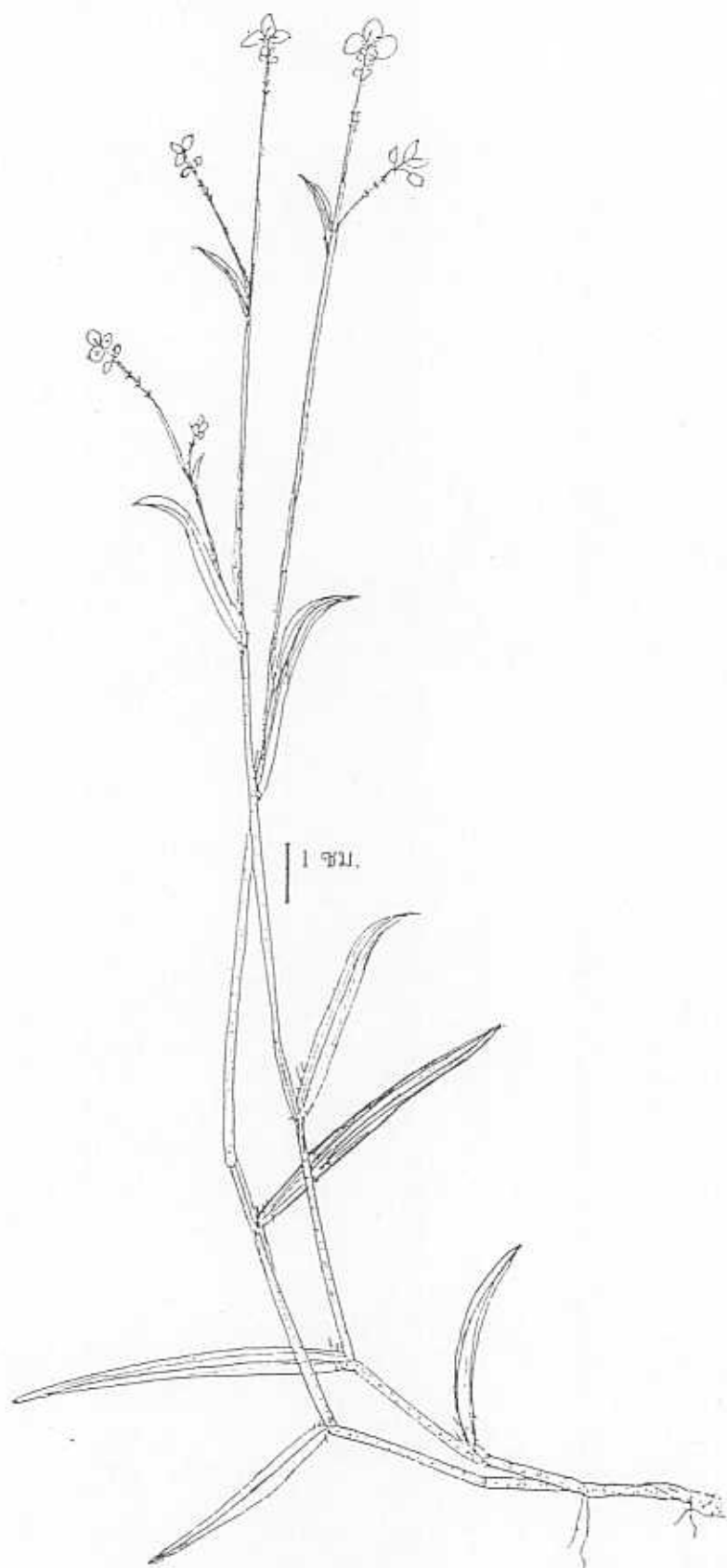

ภาพที่ 40 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia* sp. 1

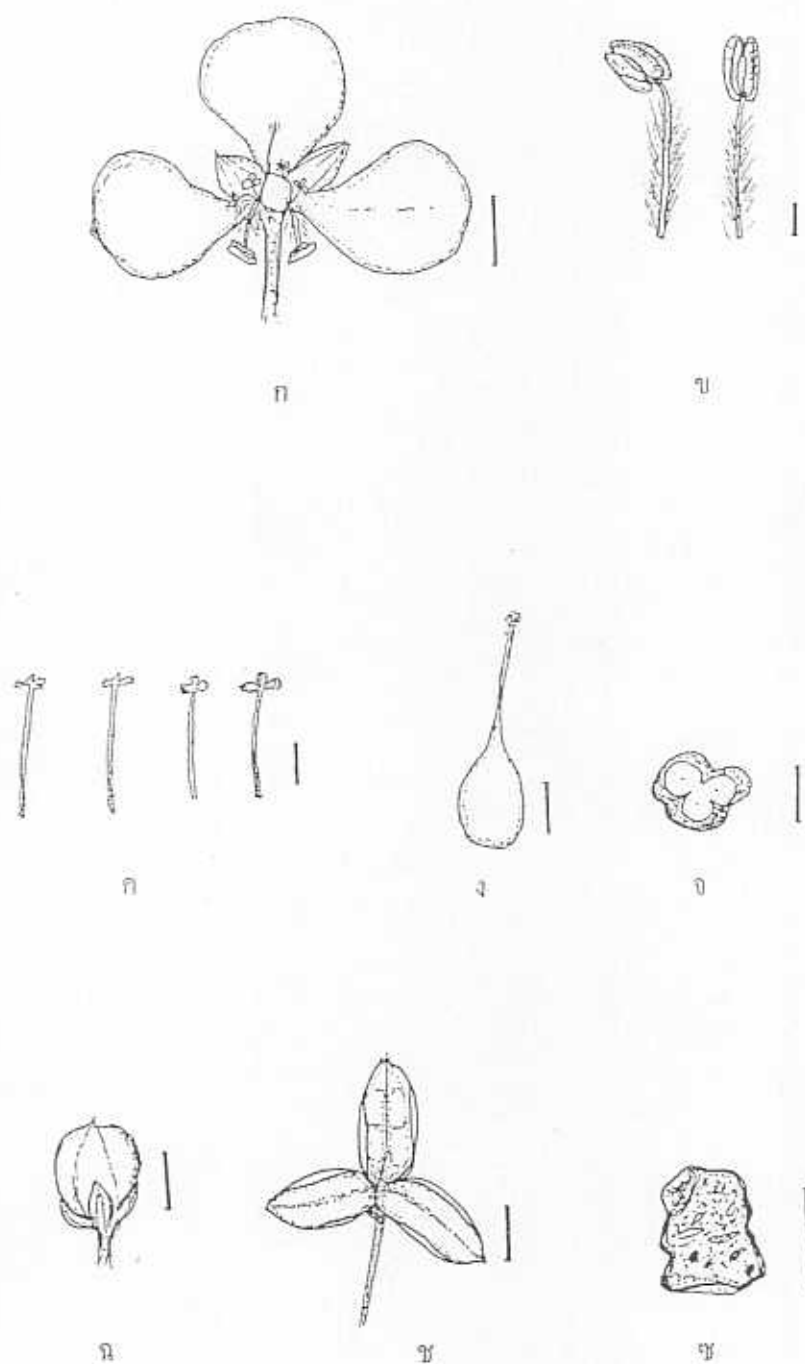

ภาพที่ 41 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia* sp. 1

ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นหมัน) ง. เกสรเพศเมีย
 จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ซ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

ภาพที่ 42 ลักษณะลำต้นของ *Murdannia* sp. 2

ภาพที่ 43 ลักษณะของดอกและโครงสร้างภายในดอก *Murdannia* sp. 2

ก. ดอก ข. เกสรเพศผู้ (สมบูรณ์) ค. เกสรเพศผู้ (เป็นท่อน) ง. เกสรเพศเมีย

จ. รังไข่ผ่าตามขวาง ฉ. ผล ช. การแตกของผล ฅ. เมล็ด (สเกล = 1 มม.)

ลักษณะพืชวงศ์ผักปราบในอุทยานแห่งชาติภูพาน

ภาพที่ 44 *Aneilema herbacum*

ภาพที่ 45 *Aneilema* sp.

ภาพที่ 46 *Commelina benghalensis*

ภาพที่ 47 *Commelina clavata*

ภาพที่ 48 *Commelina diffusa*

ภาพที่ 49 *Commelina kurzii*

ภาพที่ 50 *Commelina obliqua*

ภาพที่ 51 *Cyanotis axillaris*

ภาพที่ 52 *Cyanotis barbata*

ภาพที่ 53 *Cyanotis cristata*

ภาพที่ 54 *Cyanotis villosa*

ภาพที่ 55 *Floscopa scandens*

ภาพที่ 56 *Forrestia griffithii*

ภาพที่ 57 *Murdannia gigantea*

ภาพที่ 58 *Murdannia medica*

ภาพที่ 59 *Murdannia nudiflora*

ภาพที่ 60 *Murdannia scapiflorum*

ภาพที่ 61 *Murdannia spectabilis*

ภาพที่ 62 *Murdannia spirata*

ภาพที่ 63 *Murdannia* sp. 1

ภาพที่ 64 *Murdannia* sp. 2